

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:27.02.2018 ✓Accepted/Kabul:28.08.2018

DOI: 10.30794/pausbed.399285

Araştırma Makalesi/ Research Article

Şimşek, Y. (2019). "Kemalettin Kamu ve Gültekin Sâmanoğlu Şiirlerine 'Gurbet Teması' Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Bakış", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 34, Denizli, s.325-341.

KEMALETTİN KAMU VE GÜLTEKİN SÂMANOĞLU ŞİİRLERİNE 'GURBET TEMASI' BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRMALI BİR BAKIŞ

Yaşar ŞİMŞEK*

Özet

Kemalettin Kamu (1901-1948) ve Gültekin Sâmanoğlu (1927-2003) Modern Türk edebiyatı tarihinde Cumhuriyet dönemi şiirini temsil eden iki önemli isimdir. İki şair sanat anlayışları, bireysel duyarlılıkları, işledikleri temalar, düşünce dünyaları bakımından pek çok yönden benzer özellikler gösterirler. Kamu'nun kendisinden sonra gelen Sâmanoğlu'nu bazı yönlerden etkilediği görülmektedir. Bu bakımdan iki şairin benzeşen hayat öyküleri, estetik duyarlılıkları ve konu seçimleri karşılaştırmalı bir çalışmayı gerekli kılar. Bu makalede çağdaş iki şair Kemalettin Kamu ile Gültekin Sâmanoğlu'nun şiirlerinde işledikleri "gurbet teması" karşılaştırmalı edebiyat biliminin imkânlarıyla incelenmiştir. Yazıda öncelikle karşılaştırmalı edebiyat kavramı ve metodolojisi üzerinde durulmuş, aynı kültür dairesinde yaşayan sanatçıların karşılaştırılmasının önemine değinilmiştir. Ardından gurbet duygusu ve Türk şiirinde gurbet temasının işlenişine ilgili kısa bir değerlendirme yapılmıştır. Daha sonra şairlerin yaşamları, sanat anlayışları, edebiyat tarihi içindeki konumları, tematik kaynakları ortaklıklar ve farklılıklar üzerinden anlatılmıştır. Gurbet teması sanatçıların özelinde ayrı olarak ele alınmış, her iki şairin bu temaya yaklaşımı, şiirlerinde bunu yansıtan biçimleri örnekler üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Aynı başlık içinde şairlerin gurbet temasını işleyişlerindeki benzerlikler ve farklılıklar belirtilmiştir. Gurbet duygusunun aktarımı konusunda Kamu'nun Sâmanoğlu'nu etkilediği anlaşılmakta iki şairin gurbet olgusu çevresinde duyarlılık ve söyleyiş tarzlarında özdeşlikler göze çarpmaktadır. Ayrıca, şairlerin gurbet temasını ele alışlarında hayat tecrübelerinden kaynaklı olarak birtakım farklılıkların olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: *Kemalettin Kamu, Gültekin Sâmanoğlu, Karşılaştırmalı edebiyat, Şiir, Gurbet teması.*

A COMPARATIVE VIEW ON POETRY OF KEMALETTIN KAMU AND GULTEKIN SAMANOGLU IN THE CONTEXT OF 'THE THEME OF ABSENCE FROM HOME'

Abstract

In the history of Modern Turkish Literature, Kemalettin Kamu (1901-1948) and Gultekin Samanoglu (1927-2003) are two prominent figures of Republican period poetry of Modern Turkish Literature. Two poets show similarities regarding their understanding of art, individual sensitivities, the themes they focused on and their worlds of thought. It is seen that Kamu had influence in certain ways on his successor, Sâmanoğlu. Thus, the two poets' similar life stories, aesthetical sensitivities and choices of themes necessitate a comparative study. In this study, 'the theme of absence from home' that two contemporaries, Kemalettin Kamu and Gültekin Samanoglu, reflected in their works was comparatively studied. In the article, firstly the concept and methodology of comparative literature is emphasized, and the importance of the comparison of the artists living in the same culture is mentioned. Then, a brief evaluation was made about the way homesickness was reflected in Turkish poetry. Later on, the poets' lives, their understanding of arts, their positions in literary history, and their thematic resources were explained by referring to the similarities and differences. The theme of absence from home reflected by either poet was handled individually, and their approach to this theme and the way they reflected it in their poems were tried to be explained. Similarities and differences in the way the poets handled the theme of absence from home were stated under a separate heading. It is also understood that Kamu influenced Samanoglu in transferring the sentiments of homesickness, and the similarities and identicalness of the two poets' sensitiveness and way of saying as to the theme of sickness are striking. It is also possible to say that poets have certain differences in their handling of the theme of absence from home because of their life experiences.

Key words: Kemalettin Kamu, Gultekin Samanoglu, Comparative literature, Poetry, The theme of absence from home.

*Öğr. Gör. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, TOKAT.
e-posta: yasar.simsek@gop.edu.tr. (orcid.org/0000-0002-9389-4984)

1. GİRİŞ

Karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları, edebiyat bilminde eser, sanatçı ve dönem ilişkilerinin mukayeseli bir şekilde ortaya konulması açısından önem taşımaktadır. Dünya edebiyatında ve edebiyat araştırmalarında karşılaştırmalı çalışmalar, edebiyat biliminin evrensel gelişimine katkıda bulunduğu gibi farklı edebiyatların ve bunların temsilcilerinin birbiriyle etkileşimini ortaya koyması açısından üzerinde durulmayı gerektirir. Karşılaştırma çalışmaları edebiyatın diğer sanatlarla etkileşimini gösterirken sosyoloji, psikoloji, tarih, felsefe gibi farklı bilimlerin/disiplinlerin edebiyat bilimiyle ilgisi ve ilişkilerini yansıtmaya yönüyle öne çıkar. Ayrıca karşılaştırmalı edebiyat, yalnızca farklı edebiyatların değil ulusal edebiyat içindeki etkilenmelere, benzerliklere, öykümelere konu olan olguları ortaya çıkarır. Metinler arası ilişkilere kapı aralayarak ulusal edebiyata kaynaklık eden malzemeler noktasında ipuçları verir.

Tanım olarak *“Karşılaştırmalı edebiyat; analogi, akrabalık ve etkileşim bağlarının araştırılması suretiyle edebiyatı diğer ifade ve bilgi alanlarına ya da zaman ve mekân içerisinde birbirine uzak veya yakın durumdaki olaylarla edebi metinleri birbirine yaklaştırmayı amaçlayan yönetsel bir sanattir”* (Rousseau ve Pichois, 1994: 182). Bir başka tarife göre karşılaştırmalı edebiyat, *“aralarında tarihin belli bir döneminde yakınlık, komşuluk ilişkileri; kültür alış-verişi bulunan milletlerin edebiyatları üzerinde ‘mukayese’ esasına uygun olarak yapılan araştırmalar, incelemeler, çalışmalar için kullanılan bir terimdir”* (Karataş, 2011: 324). Tieghem ise terimin anlam boyutunu geniş bir kapsam içinde düşünür ve *“Mukayeseli edebiyat, ikili (binaire), yani iki unsur arasındaki münasebetleri tetkik eder; bu unsurlar gerek eserler, gerek muharrirler, gerek eser veya insan grupları, gerekse edebiyat heyeti mecmuaları olabilir; münasebetlere gelince onlar da, sanat eserinin gerek cevherine gerek şekline ait bulunabilir”* (1942: 135) der. Bu tariflerden yola çıkarak karşılaştırmalı edebiyatın, farklı dillere ya da kültürlerle mensup sanatçıları, eserleri, metinleri daha iyi tanımlayıp anlamaya, aralarındaki ortak paydaları bulup keşfetmeye teknik ve estetik yönden mukayeseli bir biçimde yansıtmayı amaçladığı söylenebilir. Bununla beraber aynı kültür dairesi içinde yer alan sanatçıların ve eserlerinin karşılaştırılmalı olarak incelenmesi de edebiyat biliminin farklı düzlemlerde (sanatçı, eser, yapı, tema, dil-üslup, anlatım teknikleri) açısından önemlidir.

Aytaç’a (2009: 105) göre; karşılaştırma çalışmalarında *“ulusal edebiyatın bir eseri aynı edebiyattan bir başka eserle karşılaştırıldığı gibi, aynı yazarın farklı dönemlerine ait iki eseri de karşılaştırılabilir.”* Bayram’ın (2004: 70) da belirttiği gibi *“Karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının mutlaka iki farklı dile ve kültüre ait imgeler, konular, tipler, türler, eserler ya da şairler/yazarlar üzerinde yapılması gerektiğini savunanlar yanında; bu çalışmanın millî edebiyatların sınırları içerisinde yapılabileceğini savunanlar da vardır.”* Önal (2008: 96) da *“Mukayeseli edebiyat, en az iki kültür çevresinin birbirini etkilemesiyle gelişen, en az iki edebiyat alanının karşılaştırılarak incelenmesi esasına dayanır; bunun yanında aynı kültür dairesi içindeki eserler de birbirleri ile karşılaştırılabilir”* diyerek karşılaştırma çalışmalarında öne çıkan bu iki kanaati doğrulamaktadır. Bu görüşlerden hareketle karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının sınırlarının hem ulusal hem de uluslararası edebiyatlarda oldukça geniş bir çerçeveyi içine aldığı anlaşılmaktadır. Bu anlamda İnci Enginün, karşılaştırmalı edebiyatın kapsayıcılığına işaret ederek *“Mukayeseli edebiyat[in] edebî türler, üslûp, tem, tip, efsâne, fikir, duygular, kaynaklar, bir yazarın bir başka ülkede tanınması ve talihi, yayılma, tesir ve nakiller, sosyal çevreler, tenkit, süreli yayınlar ve çevirilerin niteliklerini içine alarak genişle[diğini]”* (1999: 15) belirtir.

Diğer taraftan Gürsek Aytaç, *“komparastik çalışmaları[nın] en yaygın şekliyle ‘ortak konu’ ve ‘motif’ ağırlıklı yapıldığını”* söyler. Ayrıca bu konuların/motiflerin insanlık tarihinde önce sözlü ürünlerde var olduğunu, antik dönemin sanatçıları tarafından işlendiğini ve daha sonra edebiyat tarihi içinde pek çok yazarın yeniden ele aldığı beylik konular olduğunu ifade eder (2009: 87). Yavuz Bayram ise Aytaç’ın karşılaştırmalı edebiyat tarifinden mülhem olarak karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının konu, düşünce ve biçim olmak üzere üç ana başlık altında incelenmesini önerir ve bu başlıkların ortaklıklar, benzerlikler ve farklılıklar üzerinden yorumlanabileceğini dile getirir. Bayram, dokuz başlık altında bir inceleme önerisi getirirken bu maddeler içinde *“Müellif (şâir/yazar) açısından karşılaştırma”, “Konu, tema, mesaj, motif, tip, ana ve ara fikirler açısından karşılaştırma”* ve *“Kültürel ve sosyal yaşantıyla ilgi açısından karşılaştırma”* gibi başlıklara yer verir (2004: 71). Gerek Aytaç’ın ortak konu, motif söylemi gerekse Bayram’ın inceleme önerileri, bu yazının sınırlarını çizmekle birlikte çalışmayla ilgili temel prensiplerin oluşumu, yaklaşım biçimlerinin belirlenmesi ve kuramsal çerçevenin ortaya konulması noktasında dayanak oluşturur.

Diğer taraftan karşılaştırmalı edebiyat yöntemi, belirli ilişkileri ve etkileşimleri beraberinde getirir. Aytaç’ın (2009: 105) belirttiği gibi; *“Birden fazla eseri ya da yazarı incelemek, her şeyden önce eleştirel mesafe ve nesnellik sağlar. Karşılaştırma rasgele iki eser üzerinde yapılmaz, söz konusu eserlerin ‘karşılaştırılabilir’ özellik*

göstermesi istenir. Bu özellik ise konuda, motifte, anlatım tekniğinde benzerlik, etkilenme vb. ilişkiler varsa ya da var gibi geliyorsa mevcuttur.” Bu bakımdan üzerinde mukayese yapılacak eserlerin karşılaştırılabilir özellik göstermesi, birtakım benzerlikler içermesi ve birbirinden izler, tesirler, esintiler taşıması gereklidir. Ayrıca Aytaç, “Komparastiğin asıl işlevi karşılaştırmanın sonucunda ortaya çıkan benzerliklerin üstüne gitmek” olduğunu söyleyerek bu noktanın Türk edebiyatında genel anlamda ihmal edildiğinden şikâyet eder. Bu doğrultuda Carre’nin karşılaştırma araştırmalarına konu edilen eserler arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılmasını ve “düşünsel kültürel bir ortak paydaya oturtulmasını” salık verdiğini dile getirir (2009: 125). Bu anlamda karşılaştırmalı edebiyatla ilgili bütün bu yöntem bilim aktarımları bu tür incelemelerin gerekliliğini göstermesi açısından önemlidir.

Modern Türk edebiyatının, şiir türü özelinde gelenekle kurduğu ilişkiye bakıldığında şairlerin gerek konu/tema gerekse biçim/yapı ve söyleyiş açısından önceki devirlerin şiir anlayışlarıyla ve şairleriyle temas içinde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Modern Türk şiirinin doğasına bakıldığında önceki dönemlerin şiir iklimlerinin etkisi altında kaldığı bir gerçektir. Çağdaş şairlerin, Divan ve Halk şiiri gibi gelenekle iç içe olan, kültürel niteliği haiz bu şiir ırmaklarından esinlendikleri anlaşılmaktadır. İlhan Berk, etkilenme bağlamında hem geleneksel hem de modern şiirde kimi şairlerin akraba olduklarına ve birbirinden ilham aldıklarına dikkati çekmektedir:

“Ben kimi ozanların kimi ozanlarla akraba olduklarına öyle doğduklarına inanırım... Eski şiirimizdeki sayısız akrabalıklar içindeki bir tanesi bizi günümüze de getirdiği için burada anacağım. Böylece ne demek istediğim daha bir anlaşılacaktır sanırım. Bu da Necati-Neşati-Şeyh Galip akrabalığıdır. Ben bu Necati, Neşati, Şey Galip üçgenini, ayrı ayrı üç büyük ozan olmalarına karşın aynı soydan ozanlar olarak görmüşümdür. Bu üç ozanımıza yakından bakıldığında, Necati’nin Neşati’yi nasıl etkilediği, Neşati’nin de Şeyh Galip’i nasıl etkilediği görülecektir. Bu akrabalık belki doğal karşılanacaktır, aynı dünyanın insanları olduğu söylenecektir, bunun için de şaşılacak bir şey bulunmayacaktır. Ama ben bunu burada bırakmayacağım, Ahmet Haşim’in de, onların dünyasıyla büyüdüğünü, geliştiğini, var olduğunu söyleyeceğim. Buradan da Ahmet Haşim’in şiirinden çağdaş şiirimize uzanacağım ki, gelenek dediğim olgunun nasıl attan alta işlediğine parmak basmış olacağım. Ben Ahmet Haşim’i çağdaş şiirimizin hep babası gibi gördüğümü yineledim... Ahmet Haşim’in bugünkü şiirimize olan etkisine gelince, İkinci Yeni dediğimiz, kapalı dediğimiz şiirin kozasını o kurmuştur” (1992: 24).

Berk’in de işaret ettiği gibi edebiyat tarihi içinde, sanatçılar (şairler) arasındaki sanatsal anlamdaki etkileşimler ve yakın ilişkiler; edebiyat ve şiir sanatı için estetik kazanımlar sağlamaktadır. Bu anlamda eski/önceki dönemlere ait estetik tecrübeler, sanatsal duyarlılıklar ve kültürel birikimler sonraki devirlerin edebiyat/sanat anlayışlarının şekillenmesinde rol oynayabilir. Sanatçılar, kendinden önce gelen sanatçılardan ilham alabilirler, birtakım izler taşıyabilirler, yapısal ve tematik ortaklıklar gösterebilirler. Bloom (2008: 20), “endişenin sonradan gelen yazar tarafından içselleştirilip içselleştirilemeyeceği koşullara ve yazarın kişisel özelliklerine bağlıdır, ama bunun pek bir önemi yoktur: Büyük şiir başarılı endişedir. ‘Etkilenme’ hepsi de doğası bakımından son kertede savunmacı nitelikte olan bir ilişkiler matrisini -imgeci, zamansal, tinsel, psikolojik- ima eden bir metaforudur” diyerek şiir türü özelinde bir nevi bu etkilenmenin sınırlarını çizer. Kubilay Aktulum ise edebî etkilenmeyi metinler arası bağlamında temellendirerek “ister çağdaş ister eski, ister klasik metinler söz konusu olsun, metinlerarasının her yazı kılıfına özgü değişmez bir özellik olduğunu, hiçbir metnin daha önce yazılmış başka metinlerden bağımsız olarak yazılamayacağını, açık ya da kapalı bir biçimde her metnin daha önce yazılmış metinlerden izler taşıdığını, önceki metinleri anımsattığını” (1999: 19) söyler. Bu yönüyle sanatçıların birbirlerinden etkilenme durumları ve metinler arası ilişkiler, karşılaştırma çalışmaları için temel teşkil eder. Bu nedenle karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarını şairin geçmişle ilişkisi, ‘etkilenme endişesi’ ve ‘metinlerarasılık kuramı’ ile birlikte değerlendirmek olasıdır. Öte yandan etkilenme, esinlenme ve ilişkiler kimi zaman iki eser arasında paralellik gösterebileceği gibi kimi yönlerden farklılıklar içerebilir. Bu açıdan karşılaştırma çalışmalarının, benzerlikler kadar farklılıkları da göstermeye çalıştığı unutulmamalıdır.

Modern Türk şiirinde şairler arası tesirlerin ve ilişkilerin yukarıda sunulan görüşler etrafında şekillendiği ve bu olguların karşılaştırmalı edebiyat incelemelerine olanak tanıdığı bir gerçektir. Özellikle gündün güne yenileşen, gelişen Modern Türk edebiyatı kendi içinde dahi eskinin anlayış, zevk ve ihtiyaçlarına göre sürekli bir değişime ve edebî anlamda dönüşüme uğramıştır. Bundan dolayıdır ki hem aynı dönemde yaşayan hem de farklı dönemleri temsil eden sanatçıların birbirini etkilemesi kaçınılmaz bir durum olmuştur. Bu açıdan değerlendirildiğinde şairlerin kendisinden önce gelen isimlerin eserlerini okuduğu, kendi sanat etkinliğinde onlardan esinlendiği ve kimi yönlerden estetik duyarlılıklarının bir tür etkilenme dolayımında oluştuğu söylenebilir. Ayrıca, bu türden etkileşimlerin olumsuz sonuçlar doğurabileceği gibi nitelikli sanat eserlerinin oluşumunu ve aynı temaların, konuların farklı bakış açılarıyla yeniden yorumlanmasını mümkün kılabilen de göz ardı edilmemelidir.

2. GURBET DUYGUSU VE TÜRK ŞİİRİNDE GURBET TEMASI

Tema; “şiiirde dile getirilen, şiiirin içeriğini oluşturan bir çeşit konu; şiiire hâkim olan ve okura duyurulmak istenen duygu; şiiiri oluşturan öz. Şiiirdeki içsel motiflerin bir araya gelmesiyle sezdirilen temel düşünce[dir]” (Karataş, 2004: 467). Yazının çıkış noktasını oluşturan ve tema/motif açısından karşılaştırmaya konu olan gurbet kavramı ise “Memleketinden uzak olma, vatanından ayrı yaşama halinin verdiği duygu, gariplik, yabancılık” (Ayverdi, 2011: 440) olarak tanımlanabilir. Gurbet duygusu insanı acılandırması, hüznlendirmesi yanında modern zamanlarda insanın yaşadığı mekânla uyşamama hâlini ve ondan uzaklaşma arzusunun ifade eder. Çünkü “İnsan, içinde doğup büyüdüğü, yetiştiği ve sosyal çevre edindiği doğal mekânından uzun süreli ayrı kaldığında bir yalnızlık, ıssızlık ve gariplik hisseder. Şu veya bu sebeple doğal çevresinden ayrı kalmış insan bir eğretelik, köksüzlük, terk edilmiş, bir kenara atılmışlık duygusu içinde olur” (Çetin, 2004: 69). Bu açıdan gurbet duygusu, çoğu kez bedbinlik, karamsarlık, yalnızlık, kötümserlik, tedirginlik, iletişimsizlik temalarıyla birlikte anılır. Ahmet Haşim (1929) “İsimsiz Dünya” adlı yazısında “Gurbet dediğimiz o acı şey, isimlerini bilmediğimiz eşyanın muğlâk çehreleri arasında yaşamaktan başka nedir?” diyerek gurbetle ilgili belirsizliğe, karmaşıklığa ve yabancılığa göndermede bulunur. Bu doğrultuda insan psikolojisini olumsuz yönde etkileyen gurbet duygusu, şiiir türü özelinde daha çok karamsar/kötümser yönüyle işlenen bir tema olarak öne çıkar. Ayrıca şairin otobiyografisini, bireyselliğini, psikolojik hâllerini yansıtan bir imge ve motif olarak belirir.

Nurullah Çetin, gurbet duygusunun felsefi ve sosyal olmak üzere iki boyutu olduğunu belirterek felsefi açıdan gurbeti; “insanın kendisini sosyal bir topluluk içinde yaşasa bile varoluşsal açıdan yalnız ve kimsesiz hissetmesi” (2004: 69) olarak açıklar. Eski Türk edebiyatı metinlerinde işlenen kulun tasavvufi anlamdaki dünyada yaşama hâli ile Batı kaynaklı varoluşçuluk akımına göre dünya zindanına atılan ya da sürgüne gönderilen kimsesiz insanın yaşadığı durumu ‘felsefi gurbet’ açısından değerlendirir. Sosyal açıdan gurbet duygusunu ise “insanın savaşlar, sürgünler, göçler, tabii âfetler, geçim temini için başka yerlere gidişler, askerlik vb. yollarla içinde doğup büyüdüğü sosyal çevresinden uzaklaşmasının gerektirdiği bir ıssızlık ve yalnızlık durumu” olarak tanımlar (Çetin, 2004: 70).

Gurbet, Türk şiiirinde geçmişten bugüne sıkça işlenen, üzerine en fazla şiiir söylenen/yazılan temel temalar arasında yer almaktadır. Gerek Klasik Türk şiiirinde gerekse Türk Halk şiiirinde gurbet, kimi şairlerin odaklandığı bir tema olmuştur. Modern Türk şiiirinde ise gurbet izleği, pek çok bakımdan şairler için bir ilham ve anlam kaynağı olmuştur. Her dönemin toplumsal şartlarına, inançlarına ve sosyolojik olgularına göre farklı biçimlerde işlenmiştir. Ayrıca şairlerin beslendikleri kaynaklara, etkilendikleri öncüllere ve mizaç özelliklerine göre şiiir literatürüne girmiştir. Tanzimattan itibaren göçlerin, savaşların, baskıların, sürgünlerin gölgesinde geçen sanatçıların hayat öykülerinde gurbet, daha çok kötü yazgının bir getirisi olarak edebî eserlere yansımıştır. Sanatçıların biyografilerine, öz yaşam öykülerine bakıldığında sürgüne gönderilen, baskılara maruz kalan, savaşlara şahit olan ve sevdiklerinden kopan/koparılan sanatçıların gurbet konusundaki duyarlılıkları göze çarpmaktadır. Söz gelimi, Servet-i Fünûn dönemi şairlerinin marazi duygulanımları, içe dönük mizaçları, buldukları mekâna yabancılaşmaları ve başka bir yere kaçış arzuları gurbet duygusunu yaşadıklarını imlemektedir. Bunun yanında eğitim hayatı için ailesinden, yaşamını sürdürdüğü şehirden ya da ülkesinden ayrılmak durumunda kalan şairlerin eserlerinde de gurbet izleği göze çarpmaktadır.

Sosyal yönü açısından öncesinde Halk şiiiri geleneğinde sıkça işlenen gurbet duygusu, özellikle ‘Milli Edebiyat’ dönemiyle birlikte başlayan ‘mektepten memlekete’ ve Anadolu’ya yönelme eğilimiyle birlikte baskın bir öge olarak modern Türk şiiirinin muhtevasına girer. Şairler memlekete, yurt topraklarına ve Anadolu insanına karşı duygu ve düşüncelerini dile getirirken farklı duyumsamalar içinde gurbet temasını şiiirlerinde işlerler. Bu husus hâliyle Cumhuriyet dönemi şiiirinde de devam eder. “Özellikle halk şiiiri geleneğinde yoğun olan gurbet duygusu, Cumhuriyet sonrası şairlerinde değişik şekiller gösterir. Çevresinden uzakta kalmanın ıstırabını yaşayan şair[ler], yeni çevreyi tanımaya, tasvire veya ona uymaya çalışır. Daha karmaşık planda ise modern insan gurbette olmanın dışında, derin bir iç yalnızlığını yaşar ve büyütür, hattâ bunu estetik bir mesele olarak şiiirinin temeli yapar” (Enginün, 2003: 42). Modern Türk şiiirinde gurbet ve gurbete dair duygulanımlar; şairlerin hem sürgün, kaçış, kimsesizlik, yalnızlık, bunalım, hüzn, yabancılaşma, iletişimsizlik gibi temalar/kavramlar üzerinden bu duyguyu işlemesi hem de içsel serüvenlerini ve sosyal çevreyle münasebetini yansıtmaları açısından dikkate değerdir.

Öte yandan gurbet duygusu modern şiiirde daha çok kişinin gerçek/somut mekânlarla ilişkisi ve etkileşimi üzerinden de şiiire yansımıştır. Narlı’nın (2014: 32) da ifade ettiği gibi “Sürekli ya da geçici yaşanan, çok çeşitli sebeplerle ilişki kurulan bütün mekânlarla insan arasında, korunma, barınma, üretme, dinlenme, eğlenme gibi ‘pratik ilişkiler’ olarak adlandırılacak yoğun anlamlar vardır.” Dolayısıyla, mekân insan ilgisini ortaya koyan, mekân değişimleri ve mekânlar arası geçişlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan gurbet yolculuğu, bu bağlam içinde

değerlendirilebilir. İnsanın (şairin) yaşamının farklı zaman dilimlerinde gerçekleştirdiği gurbet yolculuğu mekân-şair, mekân-şair (insan) ilişkilerini de ortaya koyar. Aynı zamanda bir mekân poetiği oluşturan gurbet; yaşantıların, düşlerin, şehirlerin, evlerin sembolik ve imgesel kaynağı olarak düşünülebilir. Bütün bu değerlendirmeler ve görüşler ışığında gurbet temasının Türk şiirinde daha çok bireysel ve sosyal boyutuyla işlendiğini söylemek mümkündür. Her ne kadar çeşitli nedenlerden doğmuş olsa da bu duygunun daha çok savaş, göç, yalnızlık, bunalım, kaçış, özlem, ayrılık, yol/yolculuk, aşk, aile, yurt/vatan sevgisi gibi tema ve kavramlarla birçok şairin ürünlerine konu olduğu bir gerçektir.

3. GURBETİN KIYISINDA İKİ BEDBAHT ŞAİR

Mütareke ve Cumhuriyet dönemi şairleri arasında gösterilen Kemalettin Kamu (1901-1948), Türk şiirinde “ana vatan şairi”, “gurbet şairi” olarak da tanınan bir isimdir. Asıl adı Kemalettin Kâmi Kamu olan sanatçı, babasının memuriyeti sırasında 15 Eylül 1901’de Bayburt’ta doğmuş, çocukluk ve ilk gençlik yıllarını Refahiye ve Erzurum’da geçirmiştir. I. Dünya Savaşı yıllarında (1918) babasını kaybeden Kamu, annesiyle birlikte ağabeyi Hüsnü Uluğ Bey’in görev yaptığı Sivas, Kayseri ve Bursa illerinde yaşamıştır. Tahsili için 1920’de İstanbul’a yerleşen şair, Darülmualim’in (Erkek İlköğretmen Okulu) son sınıfındayken Millî Mücadele’nin başlaması üzerine okulu bırakıp Ankara’ya gitmiş ve burada kâtip olarak çalışmıştır. 1923’te İstanbul’a geri dönerek yarım kalan eğitimini tamamlamış, ardından Orta Öğretmen Okulu’na devam etmiştir. Anadolu Ajansı’ndan çağrılınca tekrar Ankara’ya giderek burada başyazarlık ve müdürlük vazifelerinde bulunmuştur. Buradaki görevi sırasında 1933’de Paris’e gönderilmiş, beş yıl kaldığı Fransa’da yüksek öğrenimi tamamlamıştır. 1938’de yurda dönen Kamu, 1939 ve 1943’te Rize, 1946’da Erzurum milletvekili olarak üç dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde görev almıştır. Şair, 6 Mart 1948 yılında Ankara’da vefat etmiştir (Evrimer, 1949: 6-13; Sâmanoğlu, 1986: 10-26).

Şiire erken yaşlarda aruz denemeleriyle başlayan Kamu, şiirlerinde daha sonra hece ölçüsünü kullanır. İstiklâl Savaşı sıralarında millî, vatanî, ince duygulu şiirleriyle edebî faaliyetlerine devam eder. Şiirlerinde zaman zaman Kemalettin Kami imzasını da kullanan şairin kalem denemeleri *Büyük Mecmua*, *Genç Yolcular*, *Dergâh*, *Türk Yurdu*, *Hayat*, *Varlık*, *Oluş*, *Kalem*, *Fikirler* ve *Ülkü*, *Hâkimiyet-i Milliye*, *Yenigün* gibi dergi ve gazetelerde yayımlanır. Kamu, halk edebiyatından saz şairlerinin dil, ölçü ve biçim özelliklerinden yararlanır; şiirlerinde “*daha çok savaş, yurt [sevgisi], gurbet, aşk, kahramanlık ve hicret*” (Kolcu, 2010: 394) temalarını işler. Kamu’nun 59 şiiri ilk olarak ölümünden bir yıl sonra, Rifat Necdet Evrimer tarafından *Kemalettin Kamu -Hayatı, Şahsiyeti ve Şiirleri-* (1949) adlı kitapta toplanmıştır. Aynı zamanda şairle ilgili Gültekin Sâmanoğlu’nun hazırladığı ve Türk Büyükleri Dizisi’nden çıkan *Kemalettin Kâmi Kamu* (1986) adlı bir inceleme de mevcuttur. Sâmanoğlu “Hayatı, Sanatı ve Şiirleri” alt başlığıyla yayımlanan çalışmasında Evrimer’in kitabında yer verdiği şiirlere, şairin dergilerde unutulmuş bir isim olmak üzere 7 şiirini daha eklemiş, böylece Kamu’nun şiirlerinin sayısı 66’ya ulaşmıştır. Bunun yanında Ziya Karatekin’in 1995’te hazırladığı yüksek lisans tezinde, şairin imzasız bazı şiirlerine ve kimi şiirlerinin müsveddelerine ulaşmasıyla bu sayı 87’ye çıkmıştır (aktaran Apaydın, 2008: 21). Kamu’nun hayatını ve şiirlerini ana hatlarıyla inceleyen Evrimer (1949: 26), Kamu şiiri için; “*içli ve samimi bir ifade, hakiki sanat titizliği ve itinası, onun şiirlerinde göze çarpan başlıca hususiyetlerdir*” demek suretiyle şiirlerinin muhtevasındaki içtenliğe ve samimiyete vurgu yapar. Esin’e (1975: 25) göre de “*Şairin hemen bütün şiirlerinde kalbe dokunur kuvvette heyecan veren, gönülleri huzur ve tesellinin ipek örtüsünde dinlendiren sıcak bir lirizm hâkimdir.*”

Kemalettin Kamu’nun çocukluk ve gençlik yılları Anadolu’nun farklı şehirlerinde geçmiş, Mütareke ve Millî Mücadele dönemlerine yakından tanıklık etmiştir. Kamu da her sanatçı gibi yaşadığı devrin şartlarından, gündelik kaygılarından ve toplumsal olaylarından etkilenmiştir. Bütün bu hususlar şiirlerinde yansımaları bulmuştur. Şair, “*savaş, yurt, gurbet ve aşk konularında dil ve ahengi sağlam, lirik-epik, hece şiirleriyle tanın[mıştır]*” (Necatigil, 2004, 174). Kamu’nun şiirlerinde bireysel duygulanımları ve imaj dünyası çoğunlukla gurbet izleği ve gurbete dair imgeler etrafında yoğunlaşmıştır. Şiirlerinde geçen zaman, renk, ses, ışık, mekân, ölüm, koku, yalnızlık imajları da gurbet duygusunun habercisi mahiyetindedir. Zira Kamu, “*Birinci Dünya Savaşı yıllarında, Doğu Anadolu’dan Orta Anadolu’ya göçün ızdırabını halk içinde, halkla beraber, çocukluktan gençlik çağına geçmekte olan insan psikolojisi içinde, annesiyle birlikte yaşar. Artık babasını kaybeden bu çocuk gurbettedir; artık sürekli gurbeti yaşamaya mahkûmdur*” (Aktaş, 1996: 185). Öte yandan Paris seyahati ve orada geçirdiği beş yıllık süre de onda gurbet duygusunun perçinlenmesine neden olur. Bu sebeple şairin, içli bir ruhun ve ahenkli bir sesin temsili olarak şiirlerinde gurbeti farklı bağlamlarda işlediği söylenebilir. Enginün’e (2003: 42) göre; “*Kemalettin Kamu, vatanın işgaline şahit olmuş, doğduğu yer (Bayburt) gibi, okumakta olduğu şehri de terk etmek zorunda kalmıştır. Bu bakımdan o, gurbet duygusunu bizzat yaşamıştır.*”

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde görülen edebî oluşumlardan Hisar Topluluğu'nun temsilcileri arasında yer alan Gültekin Sâmanoğlu (1927-2003) ise Konya'nın Çumra ilçesinde doğmuştur. Asıl adı Gültekin Samancı olan şair, ilkokulu Konya'da bitirmiş, ortaokula Konya'da başlayıp İstanbul'da devam etse de son sınıfı Konya'ya dönerek Askeri Ortaokul'da tamamlamıştır. 1947'de Kuleli Askerî Lisesi'nden, 1949'da da Harp Okulu'ndan mezun olmuştur. 1959 yılına kadar ülkenin çeşitli şehirlerinde subay olarak çalışan Sâmanoğlu, zorunlu hizmetini tamamlayarak kendi isteğiyle erken yaşta emekliye ayrılmıştır. Daha sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda çalışmaya başlayan şair, bakanlık bünyesinde müşavirlik ve müdürlük görevlerinde bulunmuştur. Ardından Basın İlan Kurumu'nda önce genel müdür yardımcısı, ardından genel müdürlük görevlerini üstlenmiş, bu görevini ölümüne değin sürdürmüştür. Sâmanoğlu, 11 Nisan 2003'te İstanbul'da vefat etmiştir (Işık, 2004: 1549).

Edebî yaşamına ve şairlik serüvenine bakıldığında Sâmanoğlu, Konya'da çıkan dergi ve gazetelerde şiirlerini neşretse de adını ilk olarak 1948'de *Çınaraltı* dergisinde yayımlanan "O Kadın" şiiriyle duyurmuştur. Daha sonra Hisar Topluluğu'na katılan sanatçının yazı ve şiirlerinin büyük bir bölümü çıktığı süre zarfında *Hisar* dergisinde yayımlanmıştır. Bunun yanında Sâmanoğlu *Bayrak*, *Doğu*, *Elif*, *Herhafta*, *Güney*, *Bizim Yayla*, *Nilüfer*, *Boğaziçi*, *Türk Dili*, *Türk Edebiyatı*, *Türke Doğru*, *Millî Kültür* gibi ulusal ve yerel dergilerde yazılarıyla/şiirleriyle yer almıştır. *Alacakaranlık* (1970) ve *Uzun Vuran Gölge* (1983) adlarıyla yayımlanan iki şiir kitabı olan şairin dergilerde kalan, kitaplarına girmeyen şiirleriyle birlikte, henüz gün yüzüne çıkmayan hiçbir yerde yayımlanmamış bazı şiirleri de mevcuttur. Çınarlı (1953: 14) şair için; "Bütün gerçek sanatkârlar gibi, ince ruhlu, hassas yaratılışlı olan şairin eserlerinde şiirin ezeli ve edebî mevzularını (gurbeti, aşkı, tabiatı) bir iç ürpermesi halinde hissetmekteyiz" diyerek şiirlerinin tematik kaynağına dikkati çekmektedir.

Gültekin Sâmanoğlu genel itibarıyla şiirlerinde aile saadeti, kadın, aşk, memleket sevgisi, yalnızlık, gurbet gibi bireysel duyguları içine kapamış bir ruh hâliyle işlemiştir. Enginün'e (2003: 102) göre şair, "Yaşantının dağınık duygularla idrakine dayanan şiirlerinde, saadet ve güzelliği arar. Hatıraların, esrarlı müphem duyguların anlatıldığı bu şiirlerde şair dıştan gelen etkilerin ortadan kaldırılmasıyla mutluluğa ulaşır." Sâmanoğlu, şiirlerinde ana tema olarak işlediği gurbet duygusuyla da dikkati çeker. Şairin gerek küçük yaştaki dağınık aile yaşantısı ve eğitim macerası, gerekse meslek hayatının farklı şehirlerde geçmesi ve 1952'de kurs için gönderildiği Almanya günleri gurbet temasının oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bu bakımdan şiirlerinde gurbet duygusunu eşinden, aile fertlerinden ve vatanından uzak olmanın verdiği bir bingunlukla işlemiştir. Ayrıca, gurbet olgusu bazen özlem bazen de yalnızlık, kimsesizlik duygusunun ifadesi olarak şiirlerine yansımıştır. Başka bir ifadeyle, Sâmanoğlu şiirinde, "gurbet ve yalnızlık duygusu memleketten ve sevdiklerinden ayrı olmanın verdiği hüznle kaleme alınmıştır. Özellikle yatılı okul günleri ondaki gurbet duygusunu güçlendirmiştir. Yatılı mekteplerin soğuk duvarları, ıssız odaları, geniş yatakhaneleri bu duygunun daha çocuk yaşta pekişmesine zemin hazırlamıştır" (Şimşek, 2007: 195).

Kamu ve Sâmanoğlu insancıl özellikleri, dünya görüşleri, sanat anlayışları açısından uyumluluk gösterirler. İki şair, muhteva, tema bakımından ortaklıklar taşıdıkları gibi şiirlerinin biçimsel/yapısal özellikleri ve sözcük seçimleriyle de pek çok bakımdan benzeşirler. Aynı zamanda halk şiiri ve Divan şiiri geleneğinden beslenmeleri, Anadolu coğrafyasına yönelimleri ve insanı duygu yüklenmiş bir bağlamda konuşturmaları açısından örtüşürler. Ayrıca, dördümlüklerle şiirlerini kurmaları, hecenin 7'li, 11'li ölçüsünü (4+3/6+5) yaygın bir biçimde kullanmaları ve kafiye tercihleriyle de birbirlerini çağrışırlar. Mehmet Kaplan (2012: 39), Kamu'nun şiirlerinin genelinde santimental bir duygu tarzının olduğunu ve kendi benine dair duygularını dile getirdiğini söylerken; Gültekin Sâmanoğlu için, "dış âlemden çok kendi içine, hâtıralarına gömülü bir şair. Fakat bu içe gömülü oluş onu çevresinden ayırmaz" (2012: 470) değerlendirmesinde bulunur. Kaplan'ın bu belirlemeleri, iki şair arasındaki duygu ve söyleyiş yakınlığına işaret eder. Bu bakımdan birbirinin çağdaşı olan ve aynı kültür dairesinde yetişen Kemalettin Kamu ile Gültekin Sâmanoğlu'nun şiirlerinin kimi yönlerden benzerlikler taşıdığı ve Kamu'nun kendisinden sonra gelen Sâmanoğlu'nu etkilediği bir gerçektir. Gültekin Sâmanoğlu'nun Kemalettin Kamu'nun hayatı, sanatı ve şiirleriyle ilgili yazdığı kitap da bu tesiri kuvvetlendirmektedir.¹ Bloom'un sanatçıların/şairlerin birbirini etkilemesi bağlamında dillendirdiği "Zira şair kendi en derin özlemlerini diğer benliklerin farkına vararak öğrenmeye mahkûmdur. Şiir onun içindedir, ama o kendi dışındaki şiirler -büyük şiirler- tarafından bulunmuş olmanın utancını ve ihtişamını hisseder" (Bloom, 2008: 67) düşüncesini Kamu'nun Sâmanoğlu üzerindeki etkisini açıklaması bakımından burada ayrıca anmak gerekir.

1 Gültekin Sâmanoğlu (1986). *Kemâlettin Kâmi Kamu*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. Gültekin Sâmanoğlu'nun kendinden önce yaşamış olan ve edebiyat dünyasında şiirleriyle tanınan Kamu'nun hayatını, edebî şahsiyetini anlattığı ve şiirlerinin büyük bir kısmına yer verdiği çalışması bu yönüyle önemlidir. İnci Enginün de Gültekin Sâmanoğlu'nun *Cahit Sıtkı Tarancı* ve *Kemâlettin Kamu* adlı kitapları dolayısıyla üzerinde çalışmayı seçtiği bu isimlerin şairin şiir anlayışını gösteren tercihler olduğunu belirtir (Enginün, 2003: 102).

Edebiyatımızda daha çok “gurbet” şairi olarak tanınan Kemalettin Kamu memleket, savaş, kahramanlık, aşk, tabiat, aile saadeti, hasret, huzur/huzursuzluk, bedbinlik, hüznün gibi temaları ve duyguları şiirlerinde işlemiştir. Özellikle yaratım gücünü yaşanmış olaylardan ve yaptığı gözlemlerden alan şair, ince bir duyarlılıkla döneminin ve kendi beninin durumunu anlatan şiirler kaleme almıştır. Şiirlerinde “ayrılış” ve “dönüş” gibi iki temel olgudan yola çıkarak ferdi duygulanmalarını yazıya dökmüştür. Ayrıca dışa dönük, milli mücadeleyi anlatan şiirleriyle de realist bir şair hüviyeti kazanmıştır. Buna karşılık Gültekin Sâmanoğlu’nun şiirlerine tematik açıdan bakıldığında ise iki temel düzlemde şekillendiği görülür. Bunlardan ilki bireysellik, diğeri de bu bireyselliğin dışında kalan çevre ve dış dünyadır. Şiirlerinde işlediği çoğu tema, bu bireysellik üzerinde şekillenir. Şair, olaylara daha çok kendi penceresinden bakan bir sanatçı kimliğiyle zaman zaman dış dünyanın görüngülerini, şartlarını ve olgularını şiire sokmuştur. Şiirlerinde ağırlıklı olarak yaşama sevinci, sevgi, aşk, gurbet-yalnızlık, özlem-ayrılık, aile, çocuk, memleket, yaşlılık, hastalık, tabiat, tarih temalarını işlemiştir. Sâmanoğlu şiirini oluştururken romantik, kimi zaman realist/gözlemci bir bakış açısını benimsemiş olup şiirlerinde zaman zaman dış âlemle bireyin iç dünyası bütünleşmiştir. Bütün bu veriler ışığında, yapısal yönden de benzeşen Kamu ve Sâmanoğlu’nun tema seçimleri ve şiirlerinin muhtevaları açısından söyleyişte ve anlamlandırmada benzerlikler gösterdiği bir gerçektir. İki şairin örtüşen hayat hikâyeleri, benzer aile yaşamları içinde yetişmeleri, kişisel duyarlılıkları, yurt dışı maceraları ve mizaç yakınlıkları şiirlerinde, gurbet teması üzerinden somutlaşır. Bu anlamda gurbet duygusu, içerik ve tematik düzlem yönünden şairleri buluşturan başat öge olarak öne çıkar.

3. 1. Gurbetin Acılandığı Bir Şair: Kemalettin Kamu

Kemalettin Kamu’nun hayat hikâyesine bakıldığında gurbet olgusunun yaşamının merkezinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Şairin daha çocuk denebilecek yaşlarda ailevi sebeplerle başlayan gurbet serüveni olgunluk çağında yalnızlığı, yuvasızlığı, iş ve eğitim hayatı gereği yaptığı seyahatlerle daha da derinleşir. Bir başka deyişle; *“Kemalettin Kamu, bir gurbet şairidir. Onun kişilik, şahsiyet tarafını oluşturan temel unsurdur. Onun şiirlerinin birincil konusu gurbettir. Gurbet, vatanın üzerinde inşa edildiği tohum, çekirdektir. Hatta ikisi birbirine geçmiş ve harmanlanmış asli hislerdir. Bu gurbet vatandan ayrılıştır, kopuştur”* (Adıgüzel, 2013: 11). Yaşamının her döneminde gurbetin soğukluğunu ve hüznünü derinden hisseden Kamu, şiirlerinde de bu duyguyu yoğun bir şekilde işlemiştir. Bununla beraber manzumelerinde özlem, aşk, memleket sevgisi, kahramanlık, kimsesizlik, yalnızlık temaları da gurbet duygusuyla iç içe verilir. Aktaş’ın (1996: 185) *“Zira o, gurbeti, hasreti, kimsesizliği bütün boyutları ve renkleriyle yaşamış; bu ızdırıp içinde kendi beni ile vatan toprağı birleşmiştir. Bunun için Kemalettin Kamu, şiirimizde gurbetin sembolü olmuştur. Ama onda gurbet acısı, yalnızlık duygusu şiirin dünyası içinde yeni temaları davet eder: bu temalar, memleket güzellikleri ve kahramanlık duygusudur”* belirlemesi de bu görüşü doğrular niteliktedir.

Kamu’nun ‘gurbet’ teması etrafında yazdığı şiirler “Gurbet”, “Gurbet Geceleri”, “Gurbette Renkler” “Enginde Hatıralar”, “Bir Yolcuya”² isimlerini taşımaktadır. Şairin hayatı, şahsiyeti ve şiirleri üzerine inceleme kitabı hazırlayan Necmettin Esin, Kamu’nun şiirlerini tema/muhteva açısından bölümlerken adı verilen şiirleri “Gurbet Şiirleri” başlığı altında değerlendirmiştir.³ Bu şiirler içeriğinde gurbet duygusunun ve düşüncesinin yoğun bir şekilde işlendiği metinler olarak öne çıkar. Bunun yanı sıra Kamu’nun şiirlerinin içeriğine bakıldığında gurbet duygusunu hissettiren, sezdirenen manzumelere rastlanmaktadır. “İzmir’e Tahassür”, “Siperde Akşam”, “Yurda Dönüş”, “Akdenizden”, “Tuna”, “Yeter Ki”, “Hicret”, “Bahtiyarlık”, “Kimsesizlik”, “Bingöl Çobanları” ve “Ölmüş Nişanlıya” başlıklarını taşıyan şiirler bu bağlamda gurbet temasıyla ilişkilendirilmesi mümkün manzumelerdir. Bu dolayım içinde Kamu şiirinde, sık sık gurbet duygusuna bir yönelim söz konusudur. Bir bakıma *“Çevresinden uzakta kalmanın ızdırabını yaşayan şair, yeni çevreyi tanımaya, tasvire veya ona uymaya çalışır. Daha karmaşık planda ise modern insan gurbette olmanın dışında, derin bir iç yalnızlığını yaşar ve büyütür, hattâ bunu estetik bir mesele olarak şiirlerinin de temelini yapar”* (Enginün, 1992: 576). Kamu’daki gurbet duygusu ve şiirine hâkim olan gurbet izleği de bu duyarlılığın bir dışavurumu olarak düşünülebilir. Şairin şiirlerini beş bölüme ayıran ve bunlardan beşincisini “gurbet şiirleri” bağlamında değerlendiren Gözler’e (1981: 448) göre, Kamu’nun *“şiirlerinin en orijinal olanları teması gurbet olanlardır. Bu şiirlerindeki örgü, gurbetin binbir özelliğiyle birlikte, vatanın binbir renginden meydana gelmiştir.”*

Kamu’nun Türk edebiyatında “gurbet şairi” olarak tanınmasına vesile olan, gurbetin acısını, kötümserliğini ve sarsıntılarını bütünüyle benliğinde hissettiği eseri “Gurbet” adlı şiiridir. Şiirde, ilk dizesinden son dizesine kadar gurbet duygusu üzerinde durulmuş, şair gurbetin acısını ve onulmaz yalnızlığını ruhunda derinden hissetmiştir:

² Bu şiir *Türk Yurdu* dergisinin Kasım 1994 sayısında bu adla yayınlanmış, ancak bazı kaynaklarda “Hazan Yolcusuna” başlığı ile yer almıştır (Sâmanoğlu, 1986: 46). Kamu’nun sağlığında şiirlerinin kitaplaşmadığı düşünüldüğünde şiirlerini derleyenlerin/bir araya getirenlerin neden böyle bir tasarrufta gittikleri bilinmemektedir.

³ Geniş bilgi için bakınız: Necmettin Esin (1975). *Kemalettin Kamu*, İstanbul: Toker Yayınları.

"Gurbet o kadar acı/Ki ne varsa içimde,/Hepsi bana yabancı,/Hepsi başka biçimde!//Eriyorum git gide/Elveda her ümide,/Gurbet benliğimi de,/Bitirmiş bir içimde!//Ne arzum, ne emelim,/Yaralanmış bir elim;/Ben gurbette değilim,/Gurbet benim içimde!" (Evrimer, 1949: 76). Şair, çocukluk günlerinde yaşadığı talihsizliklerin etkisiyle gurbet duygusunu küçük yaşlarda tatmış, bu husus ruhunda ve benliğinde yaralar açmıştır. "Gurbet" şiiri de küçük yaşlarda ölüm, göç gibi nedenlerle gurbet duygusuyla tanışan insanın kederli ve dokunaklı serzenişlerinin bir yansımasıdır. Şiirden anlaşıldığı kadarıyla Kamu gurbette yaşamaktan daha çok gurbete çıkmasına sebep olan üzücü olaylardan ve gurbet düşüncesinin artık bütün benliğini sarmasından hayıflanmaktadır.

Gurbet teması merkezinde yazılan "Gurbet Gecelerinde" şiirinde de sevgiliden, sevilenlerden, aileden uzakta olmanın elemi, uykusuz geçen siyah gecelerdeki bekleyişlerin hüznü şiirleştirilmiştir. Kamu'da, gurbetin derin bir yara oluşu, her gün yeniden ölmenin ıstırabı ve yalnızlık korkusu bu manzumede kesif bir şekilde hissedilmektedir (Esin, 1975: 91). Şair, bu şiirinde gurbet gecelerinde yaşadığı durumları ve iç çekişlerini 'gece, korku, ölüm, soluk, yara' imgeleri/kavramları etrafında samimi bir dille aktarmıştır: "Bekçisiyim bu serin/Ve siyah gecelerin/Gurbetten daha derin/Bir yara yok içimde//Korku bilmez ölümden/Her gün yeniden ölen/Bir bâde gibi neden/Biteyim bir içimde!//Ne aşkım, ne emelim,/Soluk bir karanfilim,/Ben gurbette değilim,/Gurbet benim içimde!" (Evrimer, 1949: 77).

"Gurbette Renkler" şiirinde ise şair, Fransa'da kaldığı günlerde memleketin dört bir yanını zihninde canlandırdığı renklerin ışığında anımsamakta, güzelliklere yelken açmaktadır. Şiir, sanki gurbetteki memleket, sıla özleminin renk imajları ve çeşitli mekânlar etrafında içli bir söyleyişi gibidir: "Doğuda kırmızı, batıda turuncu,/Yanık bir yürüğü andıran bu tunç,/Bu renk âleminde ne yok ki bizden,/Mavi Marmara'dan, mor Akdeniz'den//Yeşil bir köşedir bana Bursa'dan,/Kara, Erciyas'ın yarıları gibi,/Sarıda gözü var Uzunyayla'nın/Beyaz Erzurum'un karları gibi!" (Evrimer, 1949: 78). Şair, özellikle memleketinden uzakta tek başına yaşadığı Paris günlerinde, anıların ve memleket sevgisinin yarattığı özlemle Anadolu'nun çeşitli bölgelerini yad eder. Gurbet duygusunun psikolojisine yansımalarını ülkenin güzelliklerini anımsayarak hayalinde canlandırır. Bu bir bakıma şairin, gurbet duygusu sebebiyle ruhunu sarıp sarmalayan karanlıklardan/kötümserliklerden renklerin cümbüşü içinde farklı mekânların hatırasıyla uzaklaşma eğilimini gösterir. Behçet Kemal Çağlar, Paris'te bir araya geldiği Kamu'nun şehrin ihtişamlı vitrinlerini seyrederken kendisine 'Bana bu renkler hep memleketi hatırlatıyor' dediğini aktarır. Şairin "gurbetin bir renginde yurdun bir tarafını gören ve bütün memleketi hayalde canlandıran bu mısralarla" ruhunda bir yurt hasreti oluşturduğunu söyler (aktaran Sâmanoğlu, 1986: 23).

"Engin Hatıralar" şiirinde de yalnızlığın kıyasında yaşayan şairi gurbetin bir gölge gibi takip ettiği anlaşılmaktadır. Kamu'nun benliğini saran kimsesizlik, yoksunluk hâli ruhunda birtakım dalgalanmalara sebebiyet verir. Şair de kendisini çepeçevre saran, zihnini meşgul eden bu duygularla mücadele etmeye çalışır. Özellikle ayrılık acısının, kimsesizliğin yarattığı psikolojiyle gurbetin soğuk yüzünü yeniden hisseder. Uzak ve yakın hatıralar ufukta günün batıp hüznün bir yazgı gibi çöktüğü akşamlarda başucunda toplanır. Bu duygulanımlarla gözleri ufuklara dalıp giden şair, çeşitli hayaller kurar. Şiirde gurbet duygusunun verdiği elem ve karamsarlık içinde insanın kendi yalnızlığıyla mücadelesi dikkatlere sunulur. Şair, sarsıcı kötümserlik hâli içinde geçmiş günlerdeki mesut hatıralara sığınma isteğini dizelere döker: "Enginde gün batıyor suların süsü gibi,/Sular öyle temiz ki annemin yüzü gibi,/Yeni gurbete çıkmış bir kalp öksüzü gibi,/Baş ucumda en uzak, en yakın hatıralar.//Kimi solgun sarışın, kimi ak, kimi kara,/Kiminin arkasından görünüyor Ankara,/Dalmışken onun gibi değişen dalgalara./Beni uyandırmayın, bırakın hâtıralar.//Beni bu Bahr-i Muhit akşamında unutun/Engin muhayyilemde gizli bir köşe tutun/Üstümden geçtiği gün gölgesi o bulutun/Yaş yerine gözümde siz akın hatıralar!" (Evrimer, 1949: 83). Şiirde, içinde bulunduğu zaman diliminde gurbet elde yalnızlık içinde yaşayan şairin gözünde daha çok dış unsurlar vasıtasıyla geçmişe dair hatıralar canlanmakta ve gurbet yolcusu maziye anımsayarak bu karamsarlıktan kurtulmaya çalışmaktadır.

Kamu'nun gurbet duygusu etrafında kaleme aldığı "Bir Yolcu'ya" şiiri ise sevdiğinin gurbete gidişinin ardından yakılan ağıt niteliğinde bir manzumedir. Şair, sevdiği kadının çıkacağı gurbet yolculuğu dolayısıyla kendisinden ayrılacak olmasının acısını, burukluğunu gurbet teması bağlamında dile getirmiştir: "Saçların yine solgun,/Bağrın elemle dolgun/Nereye yolculuğun/Yine gurbete mi?//Ben de kuru bir yaprak/Gibi seninleyim bak,/Zülfüne bağlanarak,/Oldum gönül veremi.//Gözlerin dolu melâl,/Yüzün bir ince hilal,/Giderken beni de al/Berberine e mi?" (Sâmanoğlu, 1986: 89). Atık'in (2008: 132) deyişiyle buradaki yolcu, "şairin kendisini sembolize etmektedir ve sanki iç monolog yöntemiyle kendisiyle konuşmaktadır. Aslında o da yolculuğun nereye olduğunun farkında değildir; tek bildiği şey vardır ki o da her yolculuğun sonunun kendi içindeki gurbete varacağıdır."

Kamu'nun bazı şiirlerinde gurbet teması, dolaylı olarak diğer temalarla birlikte işlenmiştir. Bu tarz şiirlerde, gurbet duygusu çeşitli mekânlar, renkler, imajlar, semboller, olumsuz kavramlar üzerinden farklı temalara

eklemlenerek işlenmiştir. Bu türden manzumeler arasında öne çıkan “İzmir’e Tahassür” şiirinde, şehrin düşman işgaline uğramasında duyulan üzüntü dile getirilir. Kamu, işgalden duyduğu üzüntüyü özlem, aile saadeti, memleket sevgisi ve çocukluk günlerinin hatıraları çevresinde aktarırken gurbette oluşuna da yerinmektedir. Şiirde “Anne deniz nerde, yalımız nerde?/ Hani gideceğiz İzmir’e der de/ Beni uyuturdun dizinde anne!” ve “O bağlar nerede, bahçeler nerde?/ Her akşam güneşin battığı yerde/ Gözlerim İzmir’i arıyor anne!” (Evrimer, 1949: 62) dizelerinden de anlaşılacağı üzere gurbet teması şiirde bir alt/yan tema olarak belirmiştir.

Yine savaş, kahramanlık temalı bir şiir olmasına karşın gurbetin alt/yan tema olarak işlendiği “Siperde Akşam” da, savaştan kaynaklı acıklı tasavvurlar içinde milli mücadele günlerinde köyünden ve yuvasından uzakta olan gencin geçmiş günlerine, aile bireylerine duyduğu özlem anlatılır. “Düşünür köyünü, her taraf kara,/ Ne haber gönderen var, ne beş on para,/ Belki birkaç anne bakar yollara,/ Belki bir iki dul saçını yolar;/ Yıllarca gurbette çektiği çile,/ Canlanır yeniden gelerek dile,/ Aksini arayan birkaç ah ile/ Göğsü boşalırken gözleri dolar” (Evrimer, 1949: 66) mısralarından da anlaşılacağı üzere cepheye savaşan, siperde nöbet tutan Ali’nin ağzından gurbette olmanın acısı şiirleştirilmiştir. Ali’nin kutsal saydığı, manevi bir doyum olarak gördüğü vatani görevi esnasında sevdiklerinden ayrı kalışı ve gurbette oluşu, bu duygunun verdiği hüznü köyünü, annesini ve ait olduğu toprakları düşünüşü dokunaklı bir edayla ifade edilmiştir.

Yurt sevgisi ve özlemi bağlamında yazılan “Yurda Dönüş” şiirinde de şair, gurbetten sılaya döndüğünde karşılaştığı manzaraların yarattığı atmosfer içinde yaşadığı üzüntüyü, eski günlerin yaşanmışlıkları üzerinden dile getirmektedir. Şair, “Yolum yaklaşıyor artık yuvama,/ Gördüm her tarafı bürünmüş gama,/ Köyümüz neş’eden öksüzdü ama/ Bu kadar kederli değildi hiç de!” (Evrimer, 1949: 67) dizeleriyle gurbete giderken terk ettiği köyüne tekrar döndüğünde daha bir gam ve keder içinde kalışına vurgu yapar. Kendisi gibi doğup büyüdüğü mekânı terk edip gurbete çıkanların, köylerini ıssızlaştırmalarına serzenişte bulunur. İkinci kıtadaki “Bendim buraların eski sahibi,/ İşte ağladığım ağacın dibi,/ Bu ağaç bir veda mendili gibi/ Sallanıp durmuştu bana gidişte” (Evrimer, 1949: 67) dizeleriyle, gurbet yolcuğuna çıkışındaki hislerini ve vedalaşma anlarını ağaç imgesi etrafında anlatır. Son kıtadaki “Çevreli dağların beyaz bulutla/ Kırkların örtülü yabani ota,/ Suların ağılıyor hep aynı notla,/ Tanıdım tanıdım vatansın işte” (Evrimer, 1949: 67) dizelerinden anlaşılacağı üzere, şair için vatanın binbir güzellikleri ve gurbetten sılaya dönüş âdeta bir teselli kaynağı olur.

Kamu’nun gene bu kategoriye dâhil edilebilecek şiirlerinden olan “Akdenizden” de, vatan toprağından ayrılan kişinin gözünden Anadolu’nun doğal güzellikleri, tarihten esintiler eşliğinde gözler önüne serilir. Şiirde, yapılan yolculuk esnasında Anadolu toprağından uzaklaşıldığı, açık denizlere yaklaşıldığı anlar “Dönüyorken kıyılar bir laciverde,/ Sesini dinliyorum sulara Barbaros’un” (Evrimer, 1949: 68) mısralarıyla ifadelendirilir. Sular, ışıklar ve renkler arasında tarihsel olaylara ve kişiliklere dair bir hatırlatma/gönderme yapılır. Eskiden Türk denizi/yurdu olan bu bölgenin şimdi yabancı bir yurt konumuna düşmüş olmasından kaynaklı üzüntü dile getirilir. Şair, yurt sevgisi bağlamında “Havada bir dost eli okşuyor derimizi,/ Boynu bükük adalar tanıyor sanki bizi,/ İçimize çevirip nemli gözlerimizi/ Geçtik yabancı gibi yakınından Rodos’un” (Evrimer, 1949: 68) dizeleriyle eskiden vatanın bir parçası olan bu toprakların artık, birer gurbet diyarına dönüşmesinden yakını. Mensubu olduğu milletin, bu sulara/topraklarda artık yabancı gibi hissetmesinin ıstırabını şiirleştirir.

“Tuna” şiirinde de aynı acı/hüzün, çeşitli imajlar ve tasvirlerle gurbet teması etrafında anlatılmıştır. Şair, yine bir yolculuk esnasında kıyısından geçtiği Tuna nehri ve etrafını geçmişteki coşkun/huzurlu günleri anımsayarak yerinir. Şiirdeki “Buradan döneli bizim ordular,/ Akmiyor, yerinde duruyor sular,/ Babamın kanından damlalar mı var?/ İçtim kana kana içtim Tunadan” (Evrimer, 1949: 73) mısralarıyla özlemi çekilen, gurbet ele dönüşen Tuna nehri buruk bir şekilde hatırlanır. Kamu, Tuna ve çevresinin zaman içinde değişen yönüne yakından şahit olmuş, gözleme dayalı betimlemeleriyle bu toprakların gurbet diyarına dönüşmesinden duyduğu üzüntüyü şiirleştirmiştir.

Ankara’ya duyulan hasreti, özlemi anlatan “Yeter Ki” şiiri ise gurbet duygusunun doğurduğu yalnızlık ve keder çerçevesinde yazılmış intibai uyandırmaktadır. Şiirin ilk kıtasındaki “Ne gökte gözümün rengini ara/ Ne hayal elimle saçını tara/ Bensiz baharı da bilir Ankara,/ Beni bir dönecek yolcu san yeter” (Evrimer, 1949: 74) dizeleri gurbette yaşayan kişinin sayıklamalarını içermektedir. Şiirin son dörtlüğündeki “Başım dizlerinde ebediyetin,/ Çekerim çevrini bütün gurbetin,/ Bana gölgesini ver saadetin/ Bayramdan bayrama beni an yeter” (Evrimer, 1949: 74) dizeleriyle de şair, önceki mutlulukların, sevinçlerinin kaynağı olan şehre, gurbetten seslenir. Sevdği kentten, saadetin arttığı bayram günlerinde kendisini hatırlamasını beklediğini ifade eder.

Yine dolaylı olarak gurbet teması etrafında dönen ve şairin ‘Mütareke’ döneminde yazdığı ilk şiirlerinden olan (Esin, 1975: 105) “Hicret”te ise babaevinden ayrılışın acıklı öyküsü anlatılmaktadır: “Allahım ne bunaltıcı, ne boğucu bir gece.../ Gözlerimiz bulutlandı arabaya binince/ Karanlıkta kaçıyoruz, çoğalıyor korkumuz,/

Umulmadık bir felâket geçiriyor ordumuz./Fakirleri yalınayak, zenginleri atında,/Yollar uzun bir inilti yıldızların altında” (Evrimer, 1949: 79). Kamu, 1918’de babasını kaybettikten sonra Refahiye’den ayrılıp annesiyle birlikte ağabeyinin çalıştığı Sivas’a gider. Şair, baba ocağını, aile yuvasını, “bin bahçeli belde”sini ve “dallarında bülbül öten bahçe”leri bırakıp gurbete gitmesinin üzüntüsünü derinden hissetmiş ve bu duyarlıkla şiirini kurmuştur. Şiirde “Gönüllerin gözyaşına inandığı bir anda,/Çok sevgili yuvamızı yâd ellere bıraktık;/Dirseğimi dayayacak bir pencere yok artık,/Elveda ey harap olan baba evi elveda!” (Evrimer, 1949: 79) mısralarıyla ayrılık anının ve gurbet yolculuğunun sancıları dile getirilmiştir.

“Bahtiyarlık” şiirinde ise gurbet kavramı, tamamlayıcı bir unsur olarak kullanılmıştır. Uzaktaki sevgilinin özlemiyle ve hatırlanmasıyla söylenmiş intibai uyandıran şiirde, sevgilinin yanında olmamasından kaynaklı olarak hayatın anlamsızlığına ve eksikliğine işaret edilir. “Gelmeden edemez gül vakti hulûl/ Onsuz dağlar ölü, bahçeler melûl;/O ki saçlarında eserken eylül,/Turnalarla gurbet eline geçti” (Evrimer, 1949: 86) mısraları mutluluk arayışındaki insanın duygulanımlarını yansıtır. Şair mutlu, bahtiyar olma arzusunu dile getirirken mutsuzluğunun sebepleri arasında sevgilinin turnalarla gurbet ele geçmesini/gitmesini gösterir.

“Kimsesizlik” şiiri de yalnızlık ve kimsesizlik temaları etrafında dönmesine rağmen gurbet duygusuna fazlasıyla göndermeleri olan bir şiirdir. Kamu, “Gözlerimde parıltısı bakır bir tasın/Kulaklarım komşuların ayak sesinde/Varsın gene bir yudum su veren olmasın/Baş ucumda biri bana ‘su yok’ desin de” (Evrimer, 1949: 88) dizeleriyle hem kimsesizliğinden yakınmakta hem de bu kimsesizlik, yalnızlık hâlinin gurbette oluşuyla ilgisini sezdirmektedir. Vedat Yazıcı da şairin bu şiirinden hareketle “Ne var ki, kimsesizlik duygusu peşini bırakmayacak, şiirlerinde gurbetin yanı sıra kimsesizlik ögesi de kendi gösterecektir sürekli” (2002. 185) diyerek bu canıyı güçlendirmektedir.

Kamu, “Bingöl Çobanları” şiirinde ise memleket sevgisi bağlamında Anadolu köylerini, kasabalarını betimlerken çoban çocuğuyla kendini özdeşleştirmektedir. Bu özdeşlik kurgusu, şairin hatıralara bağlılığı ve şiirin yazıldığı günlerde yaşadığı gurbetlik hâli düşünüldüğünde daha bir anlam kazanır. Zira, “‘Bingöl Çobanları’ şiirindeki anlatıcı, anlatılan yerde gibidir. Ancak şiirin sonuna doğru, ‘o gün bugün’ denerek, anlatılan şeyin geçmişte yaşadığı belirtilir” (Temo, 2011: 231). Bu hususiyetleriyle şiir, imge ve çeşitli göndermelerle sıla özlemi ve gurbet temasıyla ilişkilendirilebilecek niteliktedir. Şiirde geçen; “Anam bir yaz gecesi doğurmuş beni burda,/Bu çamlıkta söylemiş son sözlerini babam;/Şu karşıkı bayırda verdim kuzuyu kurda,/Suna’mın başka köye gelin gittiği akşam.” (Evrimer, 1949: 90) dizelerinde gurbet diyarında olgunluk yaşlarını geçiren şair, çocukluğunun kederli ve sevinçli zamanlarına duyduğu özlemi ifadelendirmiştir. Mehmet Kaplan da şiirin, gurbet duygusu ve sıla özlemi etrafında döndüğünü belirterek Kamu’nun şiirinde gurbet duygusuna sıkça rastlanıldığını ifade eder. Ona göre; “Kemalettin Kamu, ruhunda daima Bingöl çobanlarının hâtirasını taşımıştır. Şiiri, bu bakımdan içindeki çocuğun projeksiyonu mahiyetindedir. Çoban çocukla kaynaşmasının psikolojik sebebi budur” (2012: 38). Ayrıca Kaplan, Kamu’nun çok bilinen “Bingöl Çobanları” şiiriyle “Gurbet” şiiri arasında duyuş tarzı bakımından bir yakınlık olduğunu söyler. Kamu’nun çoban çocukla kendini özleştirmesinin gurbet duygusundan ileri geldiğini ve her iki şiirde de ‘iç’ ile ‘dış’ın birleştiğini dile getirir. “Gurbet” şiirindeki ‘dış’ın tamamıyla ‘iç’e dönüştüğünü, “Bingöl Çobanları”nda ise dış âlemin varlığını koruduğunu belirtir.

Son olarak kadın ve ölüm teması etrafında yazılan “Ölmüş Nişanlıya” şiiri ise cephede vatan savunmasında şehit olan nişanlının ardından yakılan ağıt niteliğindedir. Şair, Anadolu kadının (kızlarının) çileli, sabırlı ve vefalı yönünü gösterdiği bu şiirinde sevdiğini gurbet elde, cephede kaybeden genç kızın içli duygulanımlarını aktarır. Şiirde “Beklemeden beni pınar başında;/Adın da yok mezarının taşında,/Gurbet elde yirmi iki yaşında/Boş bıraktın kollarımı nişanlım!/ Sanki kara talimle yarıştın,/Sevmediğin gecelerle barıştın!/Artık adı kalanlara karıştın,/Kim beklesin yollarımı nişanlım! (Kamu, 1921: 104) mısralarıyla gurbette (cephede) genç yaşta şehit olan ve bir mezar taşı bile olmayacak sevgilinin kadersizliğinden yakınılır. Çoğu şiirde olduğu gibi bu manzumede de gurbet duygusu, bir alt/yan tema hüviyetinde şiiri tamamlayıcı bir unsur olarak işlenmiştir. Bütün bu örnekler ve değerlendirmeler ışığında Kamu’da gurbet duygusunun bütünüyle şiirini sarıp sarmalayan, şairin öz benliğini yansıtan, bireysel duygularını ve anlam dünyasını çevreleyen bir olgu olarak öne çıktığı söylenebilir. Canberk (1993) de, “Doğup büyüyen yerlerden uzakta, gurbette olmak Kamu’nun ruh dünyasında soyut bir gurbet duygusu yaratmış ve bu duygu şairi gizemci bir gurbet anlayışına götürmüştür” diyerek şiirlerindeki gurbet temasına ve bu duygunun daha çok soyut, sembolik olarak işlendiğine vurgu yapmaktadır.

3.2. Gurbetin Hüzünlü Şairi: Gültekin Sâmanoğlu

Gültekin Sâmanoğlu’nun yaşam öyküsüne bakıldığında, henüz çocukluk günlerinde gurbet olgusuyla karşılaştığı görülmektedir. Kendisiyle yapılan bir söyleşide de belirttiği gibi şair, ortaokula babasının küçük bir

ilçedeki memuriyetinden dolayı 1940'ta Konya'da uzak bir akrabasının yanında başlamıştır. Eğitiminin birinci yılını burada tamamlamış, ardından İstanbul'a dayısının yanında gönderilerek ikinci sınıfı Beyoğlu Ortaokulu'nda okumuştur (Ergüzel ve Kocakaplan; 1986: 43). Anne ve babasından ayrı, memleketinden uzakta geçen günler şairi âdeta öksüz bırakmış, küçük yaşlarda gurbetin soğuk ve kederli yüzüyle karşılaşmasına neden olmuştur. Yalnızlığın sancıları ve gurbette yaşamanın/kalmanın zorlukları hayatının ilk döneminde ruhunu sarıp sarmalamıştır. Ayrıca, ordudaki görevi esnasında kurs için gönderildiği Almanya günleri de olgunluk çağında gurbeti yeniden tecrübe etmesine sebebiyet vermiştir. Bütün bu hususlar hâliyle şiirlerinde farklı biçimlerde yansımaları bulmuş, gurbet duygusu eserlerinin vazgeçilmez temaları arasına girmiştir. Bir başka deyişle *“Gültekin Sâmanoğlu'nun şiirlerindeki ana temalardan biri de gurbet ve yalnızlıktır. Özellikle ayrılık, özlem, ölüm ve memleket gibi konularında yazdığı şiirlerinin de bu tema ekseninde oluştuğu görül[mektedir]”* (Şimşek, 2007: 195).

Gurbet teması üzerinden Gültekin Sâmanoğlu'nun şiirine bakıldığında bu duygunun başat bir unsur olduğu ve daha çok yalnızlık, kimsesizlik bağlamında şiirleştirildiği söylenebilir. Bunun yanında özellikle aşk, aile, ayrılık, din, çocukluk, özlem, ölüm ve memleket konularında/temalarında yazdığı şiirlerinin de çeşitli ilgililerle bu temaya eklendiği görülmektedir. Sâmanoğlu'nun yayımladığı şiir kitaplarında yer vermediği *“Yoldaki Gurbet”* ile *“Gurbet Akşamları”* ve ilk kitabına aldığı *“Gölge”* şiirleri gurbet teması kapsamında yazılmıştır. Bununla beraber şair, *Alacakaranlık* eserinde yer alan *“Anadolu Türküsü”*, *“Sarıç”*, *“Konya Ovasında Güz Akşamı”*, *“Yıllar Geçedursun”*, *“Üzüntülü Yolculuk”*, *“O Şehirde Kaldı”*, *“Hatırladıkça”* ve *Uzun Vuran Gölge* kitabına aldığı *“Mevlâna'dan Mevlâ'ya”*, *“Anadolu Kokusu”* şiirleriyle bu temaya farklı imajlar, semboller ve izlekler üzerinden yer vermiştir.

Samanoğlu'nun kitaplarına girmeyen şiirlerinden olan ve *Hisar* dergisinde 1952'de yayımlanan *“Yoldaki Gurbet”*, gurbet duygusu merkeze alınarak yazılan bir şiirdir. Sâmanoğlu, daha çocukluk çağında zorunlu durumlar sebebiyle birkaç defa gurbet yolculuğuna çıkmıştır. Şiirde de ailevi nedenler ve eğitimiyle ilgili durumlardan dolayı gerçekleştirilen gurbet seyahatleri, yol/yolculuk bağlamında ele alınmıştır. Şiirde gurbetten arta kalan duygulanımlar, hatıraların ışığında geçmiş mesut günlerin yansımalarıyla birlikte hüznü bir edayla ifadelendirilmiştir: *“Bulutların üzerindeyim şimdi,/Yeryüzünün gürlütüsünden uzak/Şu gördüğün temiz maviliğe bak:/Her hâliyle bir zamanlar benimdi.//Takvimlerle alay edercesine/Eski şiirlerin havasındayız./Tam iki dünyanın ortasındayız/Korkulan kudreti severcesine...//Uzun değil saadet kadar kısa,/Fakat üzüntü kadar sık değişen,/Leylâ ile Mecnun gibi sevişen/Şu duygular hercümerci olmasa!//Tabiata karşı gelen her kuvvet/Tabiat oluşun neticesidir;/İnce acıların en incesidir,/Daha yolda iken duyulan gurbet.”* (Sâmanoğlu, 1952(a): 15).

Yine Sâmanoğlu'nun kitaplarına almadığı şiirlerden olan *“Gurbet Akşamları”* da gurbet teması çerçevesinde yazılmış olup eğitimi sebebiyle ailesinden, doğup büyüdüğü çevreden uzak kalan bir çocuğun sayıklamalarını içermektedir. Barınma sorunundan dolayı, ortaokulun ikinci sınıfını İstanbul'da dayısının yanında okuyan Sâmanoğlu için burada geçen bir yıl oldukça zor geçer. Gurbetin derin sızısı içinde şiddetli geçen karlı kış günlerinde soğuk ve isli odalarda hem ders çalışmak hem de anne-baba hasreti çekmek ona ağır gelir. Şair, o günlerin sıkıntılarında geçmiş günlerdeki mutlu tablolarının hayallerine dalarak kurtulmaya çalışır: *“Hayaller görür gibi olurum,/Bir acı akar içime, ince./Gurbetin renksiz akşamlarında/Bir şeyler düşünürüm; delice...//Bir şeyler ki getirir kasımı,/İkiye böler rüyalarımı,/Gem vurmadığım arzularımı/Bir boşluğa fırlatın, derince.//Zor yalnızlığın büyük acısı,/Hele ilk gurbetin ilk sancısı/Ben, bu insanların yabancı/Hayalle avunurum sâdece...”* (Sâmanoğlu, 1952(b): 10). Şiirde gurbet duygusu *acı, akşam, hayal, ıssız, rüya, sancı, sızı, yabancı* gibi yalnızlığı, kimsesizliği imleyen kavramlar ve imgeler etrafında dile getirilmiştir.

Gurbet teması bağlamında yazılan *“Gölge”* şiiri de şairin diğer manzumelerinde olduğu gibi biyografisinden izler taşımaktadır. Gültekin Sâmanoğlu, Silahlı Kuvvetlerdeki subaylığı sırasında 1952 yılının Mart ayında Almanya'da Frankfurt yakınlarında bulunan Amerikan Ordudonatım Okulu'na kursa gönderilir. Görev gereği geldiği bu yabancı ülke, askerî üstün aile ortamından uzak yönü gurbet duygusunu yeniden tatmasına/yaşamaya sebep olur. *“Gölge”* de, bu anlamda Sâmanoğlu'nun hayatının olgunluk döneminde gurbetle ilgili hislerinin dışı vurumu bir baba ve eş olarak ailesinden, çocuklarından uzak kalışını yansıtan bir şiirdir. Şiirde kişinin gurbet duygusundan kaynaklı ıstırabını ve aileden ayrı yaşamanın güçlüğüne görmek mümkündür: *“Gurbet akşamını duyduğum ilk gün/Bir gölge belirdi ıssız odamda,/Karanlık elleri sanki yakamda...//Acısını duymak binbir ölümün/Daha zor değildi bu gölge kadar;/Tatlı tesellisi kısık gönlümün/Uzaklarda kalmış hem de ne kadar?//Göğsümü ellerinle sanki yardım/Kalbimi sökercesine yalvardın/Ey gölge yeter olsun meydana çık/Tek hareket görülmedi ne yazık...//Bir yaş boşandı göğsümden sel gibi,/Yalnızlığının büyük acısına/Karşılık verdi darb-ı mesel gibi...”* (Sâmanoğlu, 1970: 117-118). Muhtevasında özlem duygusunun, gurbetin acısının, yalnızlığın ağır hüznünün yer aldığı şiir, vatanından ve sevdiklerinden uzakta olmanın içli bir terennümü gibidir.

Sâmanoğlu, gurbet duygusuna doğrudan temas eden bu üç şiir dışında kimi şiirlerinde bu duyguyu farklı kavramlar ve temalar üzerinden ele almıştır. Özellikle Anadolu, memleket sevgisi, özlem, aile saadeti, çocuk, yalnızlık, aşk, ölüm temalı şiirlerinde gurbetin yarattığı gönül üzümlüğü ve karamsarlığı hissedilmektedir. Gurbet duygusunun oluşturduğu sıkıntılı süreçler ve kederli duygulanımlar, şairin psikolojisini derinden etkiler. Bu nedenle Sâmanoğlu da gurbetle ilgili tecrübelerini yeniden anımsayarak farklı temalar üzerine kurduğu şiirlerinde kötümser bir havada işlemektedir. Bütün bu hususiyetlerden hareketle Sâmanoğlu şiirinde, gurbet temasının çoğunlukla bir alt/yan tema olarak işlendiği göze çarpmaktadır.

Sâmanoğlu'nun bu gruba dâhil edilebilecek şiirlerinden "Anadolu Türküsü"nde gurbet duygusu, memleket sevgisini ve özlemine içine alan bir duyarlılıkla dile getirilmiştir. Şiirde geçen "Eski içlenişler yeni özlemde durmuş", "Dağınık özelemler bir iç çekişte saklı", "Körpe iç çekişler bir beklenene sözlü", "Uzun bekleyişler harmanlarla nişanlı" (Sâmanoğlu, 1970: 11-12) dizelerinde bu duygunun varlığı hatıralar içinde sezdirilmektedir. Şiirde, yaşamının olgunluk günlerini geçiren şairin Anadolu ile ilgili söylemlerinden hareketle bulunduğu büyük kentte, gurbet duygusuna kapıldığı anlaşılmaktadır. Şair, gurbet ellerde eski güzel günlerin özlemiyle, mesut bir şekilde yaşadığı Anadolu coğrafyasına dair hayıflanmalarını bekleyiş ve pişmanlıklar içinde ifade etmiştir.

"Sarnıç" şiiri de mutlu mesut çocukluk günlerin özlemine dair bir şiir olmakla birlikte gurbet duygusunun işlendiği bir manzume olarak değerlendirilebilir. Şiirde geçen "Öperdi susuzluğumu, serince:/İçi dualı, bakır çeşme taşı,/Ova sarnıcında, dağ pınarında.//Öğrenmişliğimin sırrını saklar/Okumalardan, yazmalardan önce:/Beş numara şişeli gaz lâmbası.// Çocuksu, nasırlı, yalın ayaklar/Güneş sıcağını almış, büyümüş/Orta Anadolu ovalarında." (Sâmanoğlu, 1970: 19) dizeleri hayallere karışmış çocukluk günlerinin hasretiyle, yatılı eğitim gören taşralı çocukların ortak gurbet duygularını yansıtan söyleyişler olarak dikkat çeker. Şair, bu şiirinde de memleket sevgisi ve çocukluk günlerinin özlemiyle an itibarıyla yaşadığı gurbet hayatından bir nebze uzaklaşmaya çalışır.

Gültekin Sâmanoğlu, küçük yaşlarda doğup büyüdüğü ortamdan, topraklardan ayrı kaldığından ilerleyen yaşlarda çocukluğunu, tatillerini geçirdiği Konya ve çevresini özlemekte, düşlerinde sayıklamaktadır. "Konya Ovasında Güz Akşamı" şiirinde de çocukluğunun geçtiği yörenin uyandırdığı hisleri hatıraların ışığında belirtir. Bununla birlikte sıla hasretini, ruhunu derinden sarsan gurbet duygusuyla birlikte dışa vurur. Şiirde geçen "Burada, kimbilir, kaç böyle akşam,/Bu akşam, kör-kötürüm sarhoş etti/Yağmurunu kıskanan bulutları./Burada, kimbilir, kaç böyle akşam,/Ve güneşi ve yanan bulutları:/Özlenen kaç güzel denize, yetti...//Ova akşamlarını sevmek varmış/Güneşi kaçırıp renkleri tutan" (Sâmanoğlu, 1970: 26) mısralarında şair, çocukluk günlerini anımsamak suretiyle gurbette yaşamının hüznünü dile getirmiştir.

"Yıllar Geçedursun" şiirinde ise aşk ve yalnızlık temaları bağlamında eskiye, geçmişin mesut günlerine duyulan özlem dile getirilir. Şair, sevdiğinin bir süredir yaşadıkları mekândan ayrılıp gitmesi karşısındaki çaresizliğini gurbet duygusu bağlamında ifade eder. Şiirin son bölümündeki "Hiçbir şey kalmadı yarına,/İşte odanın camlarından/ Kayboldu şekil./Uyup yağmur bulutlarına/Deli-dolu gidişin yalan./Gelişin değil..." (Sâmanoğlu, 1970: 42) mısraları sevgilinin gurbete çıkması üzerine söylenmiştir. Aynı zamanda bu ayrılık, eski hatıraların canlılığının/renkliğinin kaybolması üzerinden anlatılmıştır.

"Üzüntülü Yolculuk" şiirinde de geçmişte yaptığı gurbet yolculuklarının ve bunun acı hatıralarının gölgesinde kalan şair, bu duyguyu yaşamış olmaktan dolayı mutsuzluğunu aktarır. Şiirdeki "Sevdiklerin dizilirler önüne/Tutamaz havaya kalkan ellerin,/Boşa aradığın sevinç yerine/Gözlerini kaplar bir garip buğu./Burnunda tütmeğe başlar da sıla/Dini bütün Müslüman kesilirsin,/Denediğin duaların aşkına/Terkedersin geceleri uykuyu..." (Sâmanoğlu, 1970: 72) mısralarında kişinin gurbette, memleket/sıla hasretiyle geceleri uyuyamaması ve sevdiklerinin özlemiyle çektiği ıstırap dile getirilir. Bunun yanında gurbette yaşamının acısıyla, canı yanan şairin (kişinin) dini bütün bir Müslüman edasıyla dualar eşliğinde yaratıcıya sığınaşı, şiirin bir başka yönünü oluşturur.

"O Şehirde Kaldı" şiirinde ise Sâmanoğlu, güzel günler geçirdiği Ankara'dan ayrı kalışının hüznünü dile getirmiştir. Başlangıçta şair için bir gurbet diyarı olan Ankara, İstanbul'a yerleşmesiyle özlenen sıcak yuva, ilklerin yaşandığı şehir ve hatıraların sindiği bir sılaya/mekâna dönüşür. Şiirde de gurbet teması geçmiş günlerin özlemi içinde işlenir: "İstanbul'u özleyiş, yok mu ki bundan böyle?/ Bundan böyle, sebepsiz gücenmeler de bitti./Ve gitti avucumdan, ama nasıl da gitti;/Şair olduğum, subay olduğum şehir, öyle./Bundan böyle doğduğum yer/ Ve Ankara, özlenir de/ Ve her şeye başlayış, kaldı ya o şehirde." (Sâmanoğlu, 1970: 77) Şair, yaşamının en güzel evresini, en mesut anlarını yaşadığı; evlendiği, baba ve memur olduğu şehri gurbet duygusu bağlamında ele alır. Şiirde aynı zamanda şiir-mekân ilişkisi, gurbet teması üzerinden verilerek bir gurbet diyarına dönüşen mekânın insan psikolojisi üzerindeki etkisine göndermede bulunulmuştur.

Sâmanoğlu şiirlerinde, zaman zaman kişinin bir başka dünyanın esrarına vardığını/geçtiğini/geçmek istediğini memleket ve çocukluk zamanlarının özlemi içinde yeni şeyler aradığını, bunun da mutluluğa ulaşmak için olduğu söylenebilir. Bu anlamda “Mevlâna’dan Mevlâ’ya” şiirinde din/inanç teması etrafında, gurbet duygusunun verdiği kederden uzaklaşma eğilimi vardır. Şair, çocukluk günlerini anımsayarak gurbet gibi hayatın üzüntü veren somut gerçeklerinden Allah’a sığınarak sıyrılmaya çalışır. “*Namaz sonraları edilen dua/Doldurdu, çocuk kulaklarımı:/‘Mevlâ!’ derler, arada bir ‘Mevlâna!..’/Kayıp gözlerimde Yeşiltürbe var,/Küçük ellerim yakarır o’na;/Yorulan çırcıplak ayaklarımı/Şadırvanındaki serin su yıkar,/Çınarın gölgesi dinlendirirdi.*” (Sâmanoğlu, 1983: 47) dizelerinden anlaşıldığı kadarıyla şairin gurbette yaşadığı olgunluk çağında memleketi Konya’yı ve çocukluğunun mesut günlerini özlediği anlaşılmaktadır. Şiirde gurbet duygusu içinde, eski günlerde o topraklarda yaşamın merkezinde yer alan, memleketin ve çocukluk zamanlarının manevi değerlerini yansıtan cami, türbe, namaz, *Kur’an*, dua, şadırvan, çınar gibi dinî unsurları, yapıları ve sembolleri anımsadığı görülmektedir.

“Anadolu Kokusu” şiirinde ise küçük memur çocuğunun duygulanımları Anadolu, memleket sevgisi bağlamında aktarılırken çocukluk günlerine duyulan özlem, gurbet duygusu etrafında dile getirilmiştir. Şair, “*Sabah akşam içlerinden geçirim:/Umutla, istekle, sabırla dolu/Bekleşip duran, tozlu kamyonların./İliklerine işleyen soğuğu,/Kavuran sıcağını harmanların/Teke teke, renklerinden seçerim.*” (Sâmanoğlu, 1983: 51) dizeleriyle eski mutlu günlerini anımsar ve yaşadığı gurbet yurdundan silaya bakar. Aynı zamanda küçük bir çocuğun ağzından aktarılmış/söylenmiş intibai uyandıran şiirde Sâmanoğlu, bir taraftan babasının memuriyeti dolayısıyla bulunduğu/gezdiği Anadolu coğrafyasıyla ilgili hasretini dillendirirken diğer taraftan sonradan/artık gurbette kalışına/oluşuna üzülmemektedir. “*Ben, küçümencik bir memur çocuğu,/Kahramanı, okunan romanların,/'Şoför mahalli' değildi ki yerim.../Değişmez alınlarındaki yazı,/Eksilmez genizlerden toz kokusu./Esnek düşlere salıncak kurulur*” (Sâmanoğlu, 1983: 51-52) dizeleriyle de geçmişe duyulan özlemlerle birlikte gurbetin bir yazıya dönüştüğü belirtilmekte ve bunun yarattığı kırılma dışı vurulmaktadır. Sâmanoğlu’nun biyografisinden izler taşıyan bu şiirde “*Okuluna devam edebilmek için İstanbul’a gelmesi evinden, ailesinden uzakta yabancı bir şehirde yaşamının sebep olduğu yalnızlık ve gurbet onu büsbütün karamsarlığa iter. Çoğu zaman bu duyguların oluşturduğu olumsuzluklara direnmeye çalışır. Bu duygulanmaların doğurduğu hisleri; ürperişler, iç çekişler ve ağlayışlar şeklinde şiirlerine yansı[tı]*” (Şimşek, 2007: 195-196). Özetle, Sâmanoğlu’nda gurbet ve yalnızlık duygusu memleketten ve sevdiklerinden ayrı olmanın verdiği hüznle kaleme alınmıştır. Özellikle yatılı okul günleri ondaki gurbet duygusunu güçlendirmiştir. Yatılı mekteplerin soğuk duvarları, ıssız yatakhaneleri bu duygunun daha çocuk yaşta pekişmesine zemin hazırlamıştır. Bunun yanında şairin gurbette geçirdiği olgunluk/yaşlılık zamanları ve birtakım hastalıklarının (göz/görme) yarattığı psikoloji; şiirlerinde eskinin sağlıklı, genç, dinç, mesut ve coşkulu günlerini yeniden yaşama arzusu içinde gurbet temine eklenerek dile getirilmiştir.

4. ŞAIRLERİN ETKİLEŞİMİ: BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR

Kemalettin Kamu ve Gültekin Sâmanoğlu şiirlerinde gurbet duygusu çeşitli temalar, imajlar, imgeler, semboller ve metaforlar dolayımında işlenmiştir. Yol, akşam, gece, renk gibi imaj ve metaforları; yalnızlık, kimsesizlik, özlem, memleket sevgisi, Anadolu, aile, aşk ve kadın vb. temaları iki şairin şiirlerinde gurbet duygusunun oluşumunda önemli rol oynar. Aynı zamanda şairlerde gurbet teması gerçek yaşantıları, bireysel tecrübeleri içinde barındırır. Bunun yanında verilen şiir örneklerinde gurbet duygusunun kimi zaman hayal gücü, varlık, tabiat, eşya ve nesnelere ışığında işlendiğini söylemek mümkündür. Şairlerin gurbet temasını işleyişleri ve bu duyguya yaklaşım biçimleri genel anlamda benzerlikler göstermektedir. Bununla birlikte az da olsa birtakım ayrımlar da göze çarpmaktadır.

Gerek Kamu gerekse Sâmanoğlu gurbeti daha çok kötümser, olumsuz yönleriyle işlerler. Gurbetin acısından, ıstırabından, karamsarlığından ve insanı psikolojik anlamda yıpratmasından söz açarlar. Şairler, gurbet olgusunu kimi zaman sorgulayıcı bir tavırla ve sosyal olaylar çevresinde dikkatlere sunarken bu duygunun dimağlarda oluşturduğu yaralardan sıklıkla bahsederler. Her iki şairin bazı şiirlerinde gurbetle ilgili açıklayıcı, yorumlayıcı ve betimsel söyleyişlere rastlamak mümkündür. İki şairde gurbet mefhumu zaman kavramıyla ilişkili olarak da ele alınmıştır. Akşam, gece, geçen zaman, eski günler/yıllar, güzel hatıralar ve çocukluk anıları bağlamında zamanla ilgili söyleyişlere gurbet teması çerçevesinde yer verilmiştir. Ayrıca, anne-baba ve aile fertleriyle birlikte geçen çocukluk yıllarının hatıralarına sığınma arzusu, aynı ölçüde olmasa da Kamu’nun ve Sâmanoğlu’nun gurbet duygusundan uzaklaşma adına başvurdukları söylem ve yöntem biçimleri olmuştur. Bu bakımdan Nurdan Gürbilek’in dile getirdiği “*hiçbir yapıt boşluğa doğmaz; akan nehre sonradan eklenir. Bu dünya bizden önce de düşünülmüştür; bütün yapıtlar kendilerinden önceki yapıtlarla yapılmış bir konuşmanın izini taşır*” (2012: 10) yorumunu, Kamu’nun şiirlerinde işlediği gurbet temasının Sâmanoğlu’nun yapıtlarının oluşum aşamasında rol oynadığını belirtmek adına burada anmak gerekir.

Gurbette yaşayan ve gurbet duygusu benliklerini saran her iki şairin psikolojisi, özellikle akşamın gelişinden ve gecenin karanlığından dolayı olumsuz yönde etkilenir. Bu sebeple şairlerin gurbet temasını işleyişlerinde, karamsarlığın ve mutsuzluğun ifadesi olarak akşamlar öne çıkar. Şiirlerde, gurbet akşamlarının hissettirdikleri çaresizlik, hasret, hüznün, iç sıkıntısı, keder, kimsesizlik, mutsuzluk ve yalnızlık duyguları üzerinden verilir. Şairler, kendilerine eziyet eden ve ruhlarını tedirgin eden gurbet duygusunu dile getirmek için sık sık akşamdan, akşamüstünden, geceden ve karanlıktan söz açarlar. Akşamlar/geceler, gurbetin acısının ve soğukluğunun ifadelendirilmesinde önemli bir imge olarak öne çıkarılır. Her iki şairin, gurbet temasını devamlı olarak akşamla/geceyle birlikte işlemeleri ve gurbette birbirlerini anımsatan kederli duygulanımlarıyla aralarında bir bağ kurdukları görülmektedir. Ayriyeten akşam vaktinin, şairleri gurbet teması etrafında buluşturan bir zaman ifadesi olmanın ötesinde, gündelik yaşamda sosyal hayatın boyut değiştirdiği anlarda, insanların evlerine dönmesi, sokaklardan el ayak çekilmesiyle birlikte oluşan gurbetteki ıssızlık ve yalnızlık hâlinin dışavurumu için seçildiği söylenebilir.

Gurbet duygusu hem Kamu'da hem de Sâmanoğlu'da daha çok olumsuz ve kötümser duygular doğurmuş; şiirlerini de acı, endişe, hüznün, ıstırap, kaygı, keder, kimsesizlik, yabancılık ve yalnızlık gibi duygular ve kavramlar çevrelemiştir. Yine şairlerde gurbet teması, acılanmaların yanında gurbet duygusunun bir başka yönünü oluşturan memleket özlemi ve sıla hasreti etrafında işlenmiştir. Kamu, çocukluğunun geçtiği Refahiye, Erzurum, Sivas'la birlikte, mütareke devrinde yabancı ülkelerin sınırları içinde kalan vatan toprağını/denizini gurbet duygusu bağlamında ele alırken; Sâmanoğlu da doğup büyüdüğü Konya ve çevresini, ilklerin şehri olarak belirttiği Ankara'yı bu duygular içinde anlatmıştır. Ayrıca, iki şairin olgunluk çağlarındaki yurt dışı maceraları da gurbet duygusunu ülke özlemi ve sıla hasreti dolayımında işlediklerini göstermektedir. Aynı zamanda şairlerin eserlerinde gurbet teması, sevilen kadının gurbete gitmesi bağlamında veya gurbetteyken sevgiliye duyulan özlem çerçevesinde işlenmiştir. Ek olarak iki şairin gurbeti işleyişlerinde anne, aile ve sıla özlemleri de örtüşmektedir. Sâmanoğlu'nda bu özleyişe anne, babası, kardeşleri, eşi ve çocukları dâhil olurken Kamu'da evlilik yapmadığından dolayı bu duyarlık bir parça soyut ve eksik olarak işlenmiştir. Bunun yanında şairlerde gurbet duygusu, belli bir kavuşma heyecanını içinde barındırmaktadır. Şiirlerinde de eve, aileye, memlekete, özlediği topraklara ulaşma arzusu ve bunun heyecanını yansıtılması açısından benzerlikler bulunmaktadır. Gene, şairler eserlerinde anlattıkları gurbet yolculukları bakımından da örtüşen yönler gösterirler. Özneler/kişiler, gurbetin yolunu tutarken üzgün bir hâldedirler ve gözleri daima arkada kalır. Hiçbir zaman kendilerini rahat hissetmezler, yanı başlarında sürekli olarak kaygı, korku kol gezer. Her iki şairde, gurbetin getirdiği karamsarlık ve kötümserlikten dolayı çocukluk anılarına ve mutlu hatıralarına sığınır. Aileyle birlikte geçirilen mesut anlar, alabildiğine dolaştıkları topraklar ve özgürce oyunlar oynadıkları mekânları gurbette, tekrar anımsayarak umutlanırlar ve mutlu olmaya çalışırlar.

Öte yandan Kamu'nun ve Sâmanoğlu'nun şiirlerinde gurbet temasının işlenişinde bazı farklılıklar da göze çarpmaktadır. Kamu'da gurbet duygusunun ilk oluşumu vatanın düşman işgaline uğramasıyla birlikte ailesiyle yaşadıkları ilçeyi, evi terk etmelerinden kaynaklıyken Sâmanoğlu'nda bu duygunun oluşumunda çocukluk günlerinin ve eğitim hayatının rolü vardır. Yine Kamu'da gurbet duygusu bazı şiirlerinde ("İzmir'e Tahassür", "Siperde Akşam", "Akdenizden", "Hicret") vatan, memleket sevgisi gibi sosyal içerikli toplumsal olgularla iç içe geçmişken Sâmanoğlu şiirinde ise daha çok bireysel duyarlılıklar ("Yıllar Geçedursun", "Üzüntülü Yolculuk", "O Şehirde Kaldı", "Hatırladıkça") üzerinden işlenmiştir. Ayrıca Kamu'nun hayatının ilk gençlik yılları, savaşıra tekabül ettiği için yabancı askerlerin gezdiği dolaştığı Anadolu toprakları birer gurbetlik hâli yaratmıştır. Bu husus gurbet teması üzerinden şiirlerinde dillendirilmiştir. Sâmanoğlu'nda ise gurbette olma/yaşama durumu, daha çok memlekettten, evden, aileden, eşten, sevgiliden, çocuklardan uzaklaşma bağlamında yansıtılmıştır. Kamu şiirinde, –belki de hiç evlenmediği için– gurbet temasının yansıtılışında eş ve çocuklarla ilgili söyleyişlere rastlanmazken; Sâmanoğlu'nda sıcak yuva, eş, çocuk özlemi ve aile saadeti yitirileceği endişesi gibi hususlar, gurbet duygusu üzerinden anlatılmıştır.

Her iki şairde gurbet duygusu ve izleğinin, Bachelard'ın (1996: 34) "*yeni evimizde aklımıza eski evimizin anıları geldiğinde, devinimsiz çocukluğun ülkesine, çok çok eski olan o devinimsiz ülkeye gideriz. Saptamaları yaşarız, mutluluk saptamalarını. Saklanmış anıları yeniden yaşayarak kendimizi avuturuz*" söylemiyle örtüşüğünü belirtmek mümkündür. Gerek Kamu gerekse Sâmanoğlu şiirinde gurbet; eski evin/yuvanın/mekânın özlemi üzerinden işlemiş, gurbet duygusu çoğu bakımdan mutluluk günlerine, saklanmış anılara sığınma şeklinde verilmiştir. Renkler, mekânlar, zaman dilimleri, kokular bu temanın ortaya konmasında başat imajlar, semboller olarak öne çıkmıştır. Kısacası, Kamu ve Sâmanoğlu şiirlerinde gurbet teması, yaşadıkları dönemin şartları içinde kişilik özellikleri ve psikolojik dünyalarının yansımaları olarak nitelik kazanmış olup eserlerinde bu duyguyu belirgin bir tema (bazen ana bazen alt/yan) olarak işlemişlerdir. Sâmanoğlu, kendisinden önce gelen Kamu'nun

sanat anlayışından, şiiirlerinden etkilenmiş ve sanat hayatı içinde Kamu'nun yazdıkları, şiiirleri için örneklik etmiştir. Buna ek olarak Sâmanoğlu, her ne kadar Kamu'nun şiiiriyle gösterdiği paralelliklere ve benzerliklere karşın şiiirde kendi sesini bulmaya özen göstermiştir.

5. SONUÇ

Türk şiiir geleneğinde çok eskiden beri işlenen gurbet, Modern Türk şiiirinde Tanzimattan Cumhuriyete uzanan süreçte başat temalardan biri olmuş ve farklı şekillerde ele alınmıştır. İlk verimlerini Mütareke döneminde yayımlamasına karşın Cumhuriyet döneminin ilk şiiirleri arasında gösterilen Kemalettin Kamu ile Cumhuriyet dönemindeki edebî oluşumlardan 'Hisar Topluluğu' üyeleri arasında yer alan Gültekin Sâmanoğlu, gurbet temasını kendi mizaçlarının bir yansıması olarak şiiirlerinde işlemişlerdir. İki şiiir, memur çocuğu olmaları, aileden uzakta geçen eğitim hayatları ve iş hayatından kaynaklanan sebeplerden dolayı gurbet duygusunu küçük yaşta tatmışlar ve şiiirlerinde de bu duyguya yer vermişlerdir. Şiiirlerin otobiyografilerinden de anlaşılacağı üzere benzer nedenlerle oradan oraya sürüklenmeleri, doğdukları topraklardan ve ailelerinden uzak kalışları bu temanın doğuşuna kaynaklık etmiştir. Öte yandan edebiyat tarihi ve şiiir sanatı bağlamında Sâmanoğlu'nun kendisinden önce gelen Kamu'dan gerek muhteva gerekse şekil özellikleri açısından etkilenmiştir. Gurbet teması da bu etkileşim içinde bir şiiirden diğere yansıyan tematik özellik olarak dikkati çekmektedir. Kemalettin Kamu'da başlangıçta bireysel duygulanımlarla beliren gurbet duygusu/izleği daha sonra memleket sevgisi, sıla özlemi ve eski günlerin savaşları da içine alan acı hatıraları etrafında topluma dönük bir eğilim içinde işlenmiştir. Gültekin Sâmanoğlu'nda ise sevgi ve yalnızlık temalarıyla iç içe geçen gurbet teması bireysel duygularla sınırlı kalmış olup aile, eş, çocuk, yurt ve sıla özlemini içine alan bireyci bir eksende işlenmiştir. Kamu'nun gurbet temalı şiiirlerinde acılı ve içli söyleyişlerin yanında bazen memleket hasretinden kaynaklanan lirik bir eda hâkimken; Sâmanoğlu şiiirinde ise yoğun bir hüzün, kırılma ve ümitsizlik hissedilmektedir. Bununla birlikte iki şiiirde de gurbet duygusunun çaresizlik, karamsarlık, ümitsizlik, kimsesizlik ve yalnızlık atmosferi içinde ifade edildiği söylenebilir. Şiiirler, doğup büyüdüğü yerlere/mekânlara sarsılmaz bağlarla bağlıdır ve şiiirlerinde de gurbet temasını bu bağlılıktan kaynaklı olarak duygusal yönüyle ele almışlardır. İki şiiirde gurbet teminin işlenişinde benzerlikler daha belirgin olup evden (yuvadan), aileden, vatandan, siladan kopuşun ifadesi olarak eserlerine yansımıştır. Bu anlamda şiiirlerin, özel hayatlarıyla ilgili durumlarını ve bireysel duygulanımlarını, daha çok gurbet teması üzerine yoğunlaştırarak şiiirleştirdiği göze çarpmaktadır. Gerek Kamu gerekse Sâmanoğlu aile yaşantıları, doğup büyüdüğü çevre, geçirdikleri hastalıklar ve yaşadıkları dönemler bakımından birbirine yakın bir hayat macerası geçirmişlerdir. Buna ailenin sosyal statüleri ve eğitim hayatlarındaki benzerlikler de eklenince ortaya birbirini andıran mizaçta kişilikler ve duyarlılıklar çıkmıştır. Bütün bu özellikler iki şiiirin şiiirlerine doğal olarak yansımış; gurbet teması da bu etkileşimler/ilişkiler bağlamında eserlerinde, benzeşim ve ortaklık gösteren önemli bir unsur olarak belirmiştir.

Sonuç olarak şiiirlerindeki benzer temaların varlığı Kamu ve Sâmanoğlu'nun bu yazıda buluşmasına vesile oldu. Mizaç, estetik ve hayat görüşü bakımından benzerlikleriyle dikkati çeken şiiirler, yeni okumalar ve farklı alımlamalar içinde okurlarına ayrımlı dünyaların kapılarını aralayabilecek nitelikte isimlerdir. Birbirinin çağdaşı olan Kamu ve Sâmanoğlu'nun sanat anlayışı bakımından örtüşen birtakım yönleri bulunmaktadır. Şiiirlerinde aşk, memleket sevgisi, yaşama sevinci, kimsesizlik, yalnızlık gibi temalar üzerinden ortaklıklar gösteren şiiirlerin eserlerinde gurbet teması da bu ortaklığı ve benzerliği en üst seviyede tematik düzlemde temsil etmektedir. Bununla birlikte sadece tematik bağlamda değil, şiiir sanatının diğere unsurları açısından da ortaklıkları görülen Kamu ve Sâmanoğlu, ulusal edebiyatın bünyesinde yapılacak karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları için uygun örnek oluştururlar. Ayrıca, gurbet teması bağlamında incelenen Kamu ve Sâmanoğlu ilişkisi/etkileşimi, Türk şiiirinde önce gelen şiiirlerin, sonradan gelen şiiirleri etkileme geleneğinin devam ettiğini gösteren somut bir örnek olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, A. (2013). "Kemalettin Kamu'nun Hayatı, Sanatı, Şahsiyeti ve Hicret Şiirinin Tahlili", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/7, 1-17.
- Ahmet Haşim (1929). "İsimsiz Dünya", *İkdam*, 29 Mart.
- Aktaş, Ş. (1996). *Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Aktulum, K. (1999). *Metinlerarası İlişkiler*, Öteki Yayınevi, Ankara.
- Apaydın, Ö. (2012). "Kemalettin Kamu'nun Şiirlerinde Poetik Yapı: İmaj, Dil ve Üslup", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7/1, 215-232.
- Atik, Ö. (2008). *Kemalettin Kâmi Kamu'nun Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi.
- Aytaç, G. (2009). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, 2. Baskı, Say Yayınları, İstanbul.
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul.
- Bachelard, G. (1999). *Mekânın Poetikası*. (Çev. A. Derman), Kesit Yayıncılık, İstanbul.
- Bayram, Y. (2004). "Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi ve Bir Uygulama", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 16, Konya, s. 69-93.
- Berk, İ. (1992). *Şairin Toprağı*, Simavi Yayınları, İstanbul.
- Bloom, H. (2008). *Etkilenme Endişesi-Bir Şiir Teorisi*, (Çev. F. B. Aydar), Metis Yayınları, İstanbul.
- Canberk, E. (1993). "Kemalettin Kamu'nun Ölümü", *Yeni Yüzyıl*, 6 Mart.
- Çetin, N. (2004). *Şiir Çözümleme Yöntemi*, 2. Baskı, Öncü Basımevi, Ankara.
- Çınarlı, M. (1953). "Hisardan Portreler: Gültekin Sâmanoğlu", *Hisar*, S. 25, Ankara, s. 14-15.
- Enginün, İ. (1992). "Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri", *Türk Dili (Türk Şiiri Özel Sayısı IV)*, S. 481-482, Ankara, s. 565-615.
- Enginün, İ. (1999). *Mukayeseli Edebiyat*, 2. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Enginün, İ. (2003). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, 4. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Ergüzel, M. ve Kocakaplan, İ. (1986). "Gültekin Sâmanoğlu ile Şiiri Üzerine Bir Sohbet", *Türk Edebiyatı*, S. 154, İstanbul, s. 42-46.
- Esin, N. (1975). *Kemalettin Kamu*, Toker Matbaası, İstanbul.
- Evrimer, R. N. (1949). *Kemalettin Kamu (Hayatı, Şahsiyeti ve Şiirleri)*, Üçler Basımevi, İstanbul.
- Gözler, H. F. (1981). *Yunustan Bugüne Türk Şiiri*, İnkılâp ve Aka Yayınevi, İstanbul.
- Gürbilek, N. (2010). *Benden Önce Bir Başkası*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Işık, İ. (2004). *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi 3*, 3. Baskı, Elvan Yayınları, Ankara.
- Kamu, K. (1921). "Ölmüş Nişanlıya" *Anadolu Duygusu*, S. 7, Ankara, s. 104.
- Kaplan, M. (2012). *Şiir Tahlilleri 2-Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, 21. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Karataş, T. (2011). *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Sütun Yayınları, İstanbul.
- Narlı, M. (2014). *Şiir ve Mekân*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Necatigil, B. (2004). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- Önal, M. (2008). *Yeni Türk Edebiyatı I*, 3. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Rousseau, A. M. Ve Pichous, C. (1994). *Karşılaştırmalı Edebiyat*, (Çev. M. Yazgan), Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Sâmanoğlu, G. (1952a). "Yoldaki Gurbet", *Hisar*, S. 24, Ankara, s. 15.
- Sâmanoğlu, G. (1952b). "Gurbet Akşamları", *Hisar*, S. 26, Ankara, s. 10.
- Sâmanoğlu, G. (1986). *Kemâlettin Kâmi Kamu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Sâmanoğlu, G. (1970). *Alacakaranlık*, Hisar Yayınları, Ankara.
- Sâmanoğlu, G. (1983). *Uzun Vuran Gölge*, Baha Matbaası, İstanbul.

- Şimşek, Y. (2007). *Gültekin Sâmanoğlu (Hayatı-Sanatı-Eserleri)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Temo, S. (2011). *Türk Şiirinde Taşra*, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Tieghem, P.l V. (1942). *Mukayeseli Edebiyat*, (Çev. Y. Ş. Kılıçel), Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Yazıcı, V. (2002). *Şiirin Sesinde Koşmak*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.